

Nieuwsbrief

15 november 2002
V.U.: Marianne Regelbrugge
Bondgenotenlaan 150/1
3000 LEUVEN
Tel: 016/22 63 88
Fax: 016/22 74 82
Bank: 736-0001066-63
E-mail: suggnome@wol.be
Website: www.suggnome.be

REDACTIONEEL

De voorbije periode was voor Suggnomè niet de meest harmonieuze sinds het bestaan van de vereniging. Nu is 'onrust' wel eigen aan een organisatie die zich profileert op een ideeëngoed en een praktijk waar verscheidene actoren zich op betrokken weten en uitgenodigd worden om mee te zoeken naar een 'richting'. Deze 'onrust' werkt echter stimulerend en verbindend.

Eind augustus, begin september bereikte ons het onheilspellende bericht vanuit de Federale Overheidsdienst Justitie, dat de uitbreidingen (voor Antwerpen, Dendermonde en Mechelen) die we begin dit jaar toegezegd kregen wellicht niet zouden worden gecontinueerd. Hier bovenop kregen we iets later nog de boodschap dat de budgettaire problemen bij Justitie mogelijk tot een afbouw van de 'reguliere' subsidiëring zouden leiden met 6,5%. Dit luidde een periode in van enorme onzekerheid. Vooreerst bleven we hopen dat een en ander nog zou bijgestuurd worden met als gevolg dat we bleven verder gaan op het élan van voordien. Dit is ook wat Hilde, Michaël en Tina, die bedreigd werden met ontslag, gedaan hebben. Anderzijds konden we niet voorbijgaan aan de vraag: wat indien het toch zover komt? Hoe kunnen we dit opvangen binnen de organisatie? Op 4 oktober kregen we dan de bevestiging: het

uitbreidings-contract werd niet gecontinueerd en er werd 6,5% ingehouden van de 'reguliere' toelagen. Voor onze betrokken collega's gaf dit minstens het voordeel van de duidelijkheid maar van enige 'vrijwilligheid' was hier geenszins sprake. Voor iedereen was dit een moeilijke brok om door te slikken. Getuige hiervan de bijdrage van Frederik Bullens 'Brieven uit de gemeente Oudenaarde' die u in deze Nieuwsbrief te lezen krijgt.

De inkrimping van de personeelsomkadering dwingt Suggnomè hoe dan ook tot het maken van keuzes, wat niet vanzelfsprekend is voor een organisatie in volle ontwikkeling. Geopteerd werd om minstens de bestaande bemiddelingspraktijken te continueren. Met enig puzzelwerk werd voorzien in een halftijdse functie voor Mechelen waar de bemiddelingspraktijk op 1 april 2002 werd opgestart. Tina Jammaers heeft zich bereid verklaard om dit op zich te nemen. De halvering van de personeelsomkadering in Antwerpen, Mechelen en Dendermonde stelt de arrondissementele stuurgroepen hoe dan ook voor de vraag hoe prioriteiten kunnen bepaald worden. Dit blijft echter een moeilijke oefening.

<i>Van de redactie</i>	1
<i>Vrijheid in de bemiddeling een kwestie van gewilligheid?</i>	3
<i>Vrijwilligheid in het kader van herstelbemiddeling normatief standpunt of structureel engagement?</i>	10
<i>Bemiddelingen vrijwilligheid</i>	14
<i>Authenticiteit, vrijwilligheid en opportunisme bij herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering</i>	15
<i>Bemiddeling in strafzaken: een vrijwillige procedure(?)</i>	18
<i>Brieven uit Oudenaarde</i>	21
<i>De hoofdelijkheid in het strafrecht: de ervaringen van een strafrechter</i>	23
<i>Juridische soliditeit of hoofdelijkheid t.o.v. daders - reflectie vanuit slachtoffersituaties</i>	25
<i>Verslag van de samenspraak 27/09/2002</i>	27
<i>Goed omweten</i>	30
<i>Samenspraak: 16 december 2002</i>	33

Hoe inbinden op een praktijk die in volle ontwikkeling is en zijn bestaansrecht nog elke dag dient te bewijzen? Hoe inbinden op het structurele werk dat noodzakelijk is wil je niet tot een stagnatie komen in de praktijk- en visieontwikkeling?

Tegelijkertijd zal ook in functie van het realiseren van de forumopdracht meer beroep moeten gedaan worden op alle medewerkers van Suggnomè wat ook nog eens een bijkomende belasting betekent. Ook hier zullen prioriteiten moeten bepaald worden en onze ambities op hun haalbaarheid moeten getoetst worden.

Hoewel in de gegeven omstandigheden de implementatieopdracht, althans wat de regionale uitbreiding van de bemiddelingspraktijk betreft, niet zinvol kan verder gezet worden, nopen de ontwikkelingen ons tot een verdieping van de implementatie en dit zowel op arrondissementeel vlak als op bovenlokaal vlak. De vraag naar een wettelijk kader voor herstelbemiddeling is meer dan ooit actueel en heropent de discussie rond de fundamentele uitgangspunten ook op arrondissementeel niveau. Hier kan niet worden aan voorbijgegaan en een belangrijke opdracht van de implementator voor de komende periode wordt dan ook opnieuw de dialoog aan te gaan binnen de bestaande arrondissementele stuurgroepen en met de bovenlokale actoren en beleidsverantwoordelijken.

Dat de organisatie voldoende draagkracht heeft om deze situatie op een constructieve wijze te hanteren getuigen onze medewerkers dagdagelijks. Dit mag echter niet verkeerd begrepen worden. De situatie dwingt ons in te binden op een ogenblik dat hoe langer hoe meer appèl wordt gedaan zowel door partijen betrokken bij een strafrechtelijke interventie als door allerlei actoren in binnen- en buitenland. Dit appèl kan ons niet onverschillig laten en mag zeker de beleidsverantwoordelijken niet ongemoeid laten. We zullen dan ook blijven ijveren voor de nodige inhoudelijke

erkenning die zich dient te vertalen in voldoende middelen om de opdracht waar te maken.

Ook voorliggende Nieuwsbrief getuigt van het nog steeds aanwezige 'élan'. Centraal thema is het principe van de vrijwilligheid in het kader van herstelbemiddeling. In het inleidende artikel 'Vrijheid in bemiddeling: een kwestie van gewilligheid?' neemt Frederik Bullens ons mee op zijn boeiende zoektocht rond dit thema. Vervolgens pleiten Maria Bouverne-De Bie en Rudi Roose in hun bijdrage 'Vrijwilligheid in het kader van herstelbemiddeling: normatief standpunt of structureel engagement' voor een structureel focus in het hanteren van het principe van de vrijwilligheid. Hoe de vrijwilligheid zich al dan niet manifesteert in de concrete bemiddelingspraktijken wordt toegelicht door drie bemiddelaars. Voldoende stof tot discussie en we hopen dan ook u te mogen verwelkomen op de Samenspraak op 16 december ek.

Verder in deze Nieuwsbrief wordt in twee bijdragen respectievelijk van de heer E. Van Damme, rechter in de rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen en Nadine de Baere, team slachtofferhulp te Brugge nog teruggekomen op het thema van de vorige Nieuwsbrief 'Solidaire veroordeling, herstel en bemiddeling'. Tevens krijgt u een verslag van de Samenspraak gewijd aan dit thema. We besluiten met de rubriek Goed om weten.

Veel leesgenot!

Marianne Regelbrugge
Coördinator

VRIJWILLIGHEID EN HERSTELBEMIDDELING

Vrijheid in de bemiddeling: een kwestie van gewilligheid?

1. Het knopen van de bergschoenen: in leiding

Hoewel het thema 'vrijheid' binnen en buiten het criminologisch werkkterrein één van mijn favoriete onderwerpen is en hoewel ikzelf een pleitbezorger was om de 'vrijwilligheid in de bemiddeling' in de voorliggende nieuwsbrief op te nemen, heb ik me de belofte om er een inleidend artikel over te schrijven meermaals beklagd. Ik en mijn grote mond... Hoe meer een mens immers over het onderwerp leest en nadenkt, hoe minder hij ervan snapt. Dit laatste zou ik dan ook reeds als conclusie willen formuleren, niettegenstaande de inleiding met moeite gevorderd is (met een thema als de vrijwilligheid mag al eens gek gedaan worden, zoals de lezer verderop nog zal ervaren). Maar onwetendheid mag ons niet beletten om voort te zoeken, wel integendeel. En beslist wanneer we met het geld van onze medeburgers worden betaald.

Tevens wens ik de nadruk te leggen op het woord 'inleidend' in plaats van op 'artikel'. Het is mijn bedoeling om enkele denkpijpen aan te reiken die dienst kunnen doen als jachtpaden. Het pad van de vrije wil, als ik in deze inleiding nog maar eens op de zaken mag vooruitlopen, leidt ons nergens. Een ander pad, dat van de interrelationele vrijheid, lijkt een perspectief te bieden, maar dat de weg heel wat kronkels maakt kon ik nog net ontwaren alvorens het in de mist verdween. Indien ik erin slaag om sommigen dit pad mee te doen betreden of indien sommigen me kunnen uitleggen waarom ze verkiezen dat ik er een bordje 'verboden toegang' of 'private eigendom' in de grond sla, ben ik een –ik had me bijna missschreven en 'gelukkig man' ge-

typt- tevreden bemiddelaar. Ik kan tenslotte enkel de hoop uitspreken dat men iemand die een open denkwijze hanteert niet onder 'op te jagen wild' catalogeert. De poging een tekst te schrijven over een onderwerp als de vrijheid confronteert een mens immers met het eigen onvermogen, waardoor het zonneklaar wordt dat gedachten veel weg hebben van wassen vleugels. Kortom, ik kan het iedereen aanraden.

2. Staren naar de eigen wil: het doodlo- pend pad

Ik besloot de zaken logisch aan te pakken (waarvoor was ik anders naar school geweest) en begon mijn zoektocht naar 'de vrijwilligheid in de bemiddeling' bij het woord zelf, bij de menselijke wil. Een bemiddelaar kan dan wel vragen of iemand vrijwillig in de bemiddeling stapt, maar wat wordt er op zo'n moment precies gevraagd?

Ik verwijs graag naar het boek van Arthur Schopenhauer, met name 'De vrijheid van de wil'. Niet alleen etaleert Schopenhauer zijn boeiende ideeën op een literair hoogstaande wijze, hij biedt tevens een helder overzicht over hoe het vraagstuk van de vrije wil doorheen de geschiedenis van de filosofie werd aangepakt. Voortbordurend op de ideeën van Kant, komt Schopenhauer tot de conclusie dat de vraag of de mens over een vrije wil beschikt negatief moet beantwoord worden. Hij bewandelt hierbij de twee paden die een antwoord op de vraag kunnen aanreiken, met name de weg van de introspectie en de weg van het kenvermogen.

2.1. 'Naar binnen leidt de weg'?

De eerste weg, de weg van de innerlijke waarneming, het zelfbewustzijn of de introspectie, loopt dood. Een mens zal bij zichzelf ervaren dat de wil vrij is. Maar wat de mens precies ervaart (zo leert Schopenhauer) is dat wanneer hij iets wil, hij dit ook kan uitvoeren. Maar in feite doet de mens op zo'n mo-

ment wat zijn wil hem influistert, hetgeen hem weliswaar een gevoel van vrijheid verschaft, maar dan wel het vrijheidsgevoel waardoor een bewuste steen zou denken dat hij/zij uit vrije wil valt. Doch in feite verloopt de hele zaak volgens het plan van de noodzakelijkheid. Kan de mens zelf die wil ook veranderen, kan hij iets anders willen dan wat zijn wil hem op een bepaald ogenblik oplegt? Dat is de vraag. Ik kan wat ik wil, maar kan ik ook willen? Neen, zegt Schopenhauer, en dus is er ook geen sprake van een vrije wil. Indien een oorzaak, prikkel of motief zich aandient en de wil er ontvankelijk voor is, zal het gevolg zich onvermijdelijk voordoen. Voordat de beslissing diende genomen te worden, kan de mens verschillende mogelijkheden voor ogen houden en wensen en zich bij elke wens een handeling voorstellen, maar op het moment dat puntje bij paaltje komt, zal er slechts één beslissing mogelijk zijn en wel diegene die reeds onwrikbaar vaststond, doch waarvan de mens zich niet bewust was. Enfin, de lezer herleest bovenstaande zinnen enkele malen, denkt er een wijle over na en poogt vervolgens door een deur met dubbel glas te lopen. Of hij nu al dan niet het bloed moet stelpen, hoofdpijn is het resultaat en hopelijk levert het na verloop van tijd ook een inzicht op, al is het maar dat het denken geen antwoord verschaft op de voorliggende vraag en de kern van de zaak in de sluiers van het geloof verhuld is. En het verdedigen van de vrijwilligheid misschien een kwestie is van goede wil of gewilligheid?

2.2. Blik op de buitenwereld = blik op oneindige causaliteit?

De vraag of de mens ook iets kan willen, daar levert de introspectie dus geen antwoord op. Geen nood, zo redeneert de moderne mens, laten we het wetenschappelijk bekijken en ons kenvermogen (dat naar buiten is gericht) inschakelen. Houdt de vrije wil stand wanneer we de menselijke bezigheden bestuderen? De menselijke aangelegenheden worden bepaald door mechanische oorzaken, inwendige prik-

kels en beschouwelijke motieven. Voor elke daad die een mens stelt is een oorzaak, prikkel of motief te duiden die eraan ten grondslag ligt. Het causaliteitscriterium blijkt met andere woorden de handelingen van de mens te sturen. Dat we de eigen handelingen of deze van anderen niet kunnen voorspellen, doet geen afbreuk aan dit sturend beginsel, maar is veeleer te wijten aan de veelheid en complexiteit van oorzaken, prikkels en motieven (waarvan sommigen wellicht voor onszelf verborgen zijn) en aan het gegeven dat de mens in staat is de factoren die zijn gedrag veroorzaken te verdoezelen. Zo kan de mens zijn motieven in stilzwijgen hullen en andere motieven veinzen.

Moeten we dan maar besluiten dat alles volgens de wet van de causaliteit en dus noodzakelijk verloopt? Maar dan komt de aap uit de mouw. De causaliteit blijkt een denkcategorie te zijn. Ik meen het als filosofische leek als volgt te kunnen samenvatten: de mens is met zijn zintuigen op de buitenwereld gericht en het is het verstand dat de zintuiglijke gewaarwordingen in een aanschouwing giet die gebaseerd is op causaliteit. Maar het verstand kan niet anders dan de dingen in een causaal verband bekijken. Met andere woorden: van zodra we over de zaken gaan nadenken, treedt de causaliteit in werking. Of er een gebeurtenis zonder een oorzaak kan plaatsvinden, daar kan het denken geen antwoord op bieden. Wanneer we over de vrijheid nadenken komen we uit bij de noodzakelijkheid.

2.3. Besluit

Het bovenstaande toont in de eerste plaats de beperktheid van het denken aan. Hopelijk leidt dit bij de lezer, zoals bij ondergetekende, tot bescheidenheid in plaats van wanhoop. En tot het inzicht dat de vrijheid een mysterie is. Zoals Paul Valéry ooit treffend verwoordde: 'Le déterminisme est la seule manière de se représenter le monde, et l'indéterminisme la seule manière d'y exister'. Nochtans roe-

pen sommige filosofen op om de vrijheid los te koppelen van de wil en tot een hogere zienswijze te komen wat de vrijheid betreft. Na een laatste verpozing, waarin ik aan de hand van hoger beschreven ideeën wil aantonen dat de vraag om vrijwilligheid een ander vertoog maskeert, zal ik een poging wagen om tot een andere (hogere?) zienswijze te komen.

3. Over oorzaken, prikkels en motieven in de bemiddeling: een laatste verpozing

Wat kan een mens aanzetten om in een bemiddeling te stappen? **Mechanische oorzaken** om iemand tot bemiddeling ‘te verleiden’ lijken er vooralsnog niet te zijn. Niemand wordt met geweld in een kamer gezet om met een conflicterende partij te communiceren. Het is deze afwezigheid van externe dwang die mijns inziens door velen bedoeld wordt wanneer er gesproken wordt over ‘vrijwilligheid in de strafrechtelijke context’. Justitie hanteert het begrip vrijwilligheid, waarmee ze bedoelt dat ze mensen (be)stuurt door **motieven**. Het motief van de mogelijke beïnvloeding van de gerechtelijke beslissing is het motief dat de gerechtelijke instanties aanwenden. Gezagsbekleders van justitie kunnen de bemiddeling (al dan niet expliciet) genegen zijn en in hun oordeel laten doorwegen. Partijen zijn daar niet blind of doof voor en zullen dit gegeven in hun besluit om al dan niet aan een bemiddeling te participeren laten doorwegen. Doch wanneer men voor ogen houdt dat het strafrechtelijk systeem uiteindelijk functioneert met dwang (en dus geweld) als zwaard van Damocles, dan rijst de vraag hoeveel verschil er is tussen de mechanische oorzaak van geweld en het motief van de gerechtelijke beïnvloeding?

Welke **andere motieven** kunnen zich voordoen in het kader van de bemiddeling? De mening van anderen kan eveneens van doorslaggevende betekenis zijn. Van de relevante derden, over de bemiddelaar tot verder ver-

wijderde personen. Dit kan zowel betekenen dat iemand die wil bemiddelen door het oordeel van anderen niet in een bemiddeling stapt als dat iemand die niet wil bemiddelen in een bemiddeling stapt. Onder de mening van anderen kan tevens de cultuur, het onderwijs en de opvoeding gerekend worden. Waarschijnlijk zie ik er nog enkele andere over het hoofd, zoals bijvoorbeeld de nood om het hart te kunnen luchten en om erkenning als persoon te krijgen.

Wanneer mensen die een misdrijf pleegden of ondergingen de uitleg krijgen bij wat een bemiddeling inhoudt, lijken velen echter te verwachten dat er iets met of binnen deze personen gebeurt. Namelijk dat daders **de prikkel of drang** gaan voelen om uit eigen beweging verantwoordelijkheid op te nemen voor hun daden en dit doorheen een communicatie met het slachtoffer (of dat ze voor die reeds aanwezige drang zouden uitkomen). En dat slachtoffers de daders als personen beschouwen en hun relatie (al dan niet in het leven geroepen door het gepleegde misdrijf) aangrijpen om de dader een reikende hand te bieden (daderperspectief) of het eigen slachtofferschap een plaats kunnen geven doorheen de communicatie met de dader (slachtofferperspectief). Dit kunnen we beschouwen als de innerlijke drang van daders en slachtoffers. Nu is het niet de bedoeling om deze drang elke werkelijkheidszin te ontnemen maar het is precies de verwachting dat elke dader of elk slachtoffer die het bemiddelingsaanbod wordt gedaan deze drang zal voelen en daarom in de bemiddeling stapt, die me een brug te ver is en die dient geproblematiseerd te worden. Twee zaken lijken aan de orde te zijn. Eén: men verwacht de aanwezigheid van deze drang met vrijwilligheid: wie de drang voelt en toont, zou vrijwillig in het bemiddelingsproces stappen. Indien een bemiddelaar gaat zoeken naar de verantwoordelijkheidsdrang komt echter de neutraliteit in het gedrang. Het aanzetten tot verantwoordelijkheid is immers een doel van justitie. Wanneer een bemiddelaar de vrijwilligheid

identificeert met het aanwezige verantwoordelijkheidsgevoel bekijkt hij de zaak met de bril van justitie. Twee: wat als die drang niet aanwezig is en men duidelijk (impliciet of expliciet) laat merken dat die innerlijke drang verwacht wordt aanwezig te zijn? De verwachting dat deze drang aanwezig is, verwordt tot een motief en gaat interfereren in het complexe en interactieve spel van prikkels en motieven. Gelet op de mogelijke gevolgen die een niet ingeloste verwachting van justitie kan hebben, lijkt het logisch dat de verwachting van justitie een motief is dat zwaar doorweegt. Het probleem ter zake is precies dat mensen niet 'uit vrije wil' voor zulk een drang kunnen kiezen (cfr. supra: 'de weg naar binnen?'). Maar komen we dan niet uit bij dezelfde redenering als eertijds, namelijk dat de mens slechts vrij is wanneer hij een andere wil, en wel die van God, volgt? Luidde die eigenlijk ook niet dat de mens wezenlijk in harmonie wil leven en verantwoordelijkheid voor zijn daden wil opnemen en dat hij pas dan vrij zal zijn en het dus een kwestie is van de mens tot dit inzicht te brengen? Waarbij hij beter wat gewilligheid aan de dag legt in plaats van vrijwilligheid... Los van het moraliserend (en zelfs verdoken religieus) vertoog lijkt de vraag te luiden of motief en drang kunnen samengaan en elkaar wederzijds versterken (in plaats van: of er al dan niet vrijwilligheid is)? Het is mogelijk dat de verantwoordelijkheidsdrang in elke mens sluimert en een externe factor vereist is om deze tot leven te wekken. Kunnen mensen door anderen tot deze drang worden bewogen? En kunnen ze door gezagsbekleders van de overheid tot deze drang komen? Wanneer men vandaag de dag in de strafrechtelijke context 'vrijwilligheid' hanteert, lijkt het volgens de redenering te verlopen dat hoe minder gerechtelijk-instrumentalistische factoren er zijn, hoe meer kans er is dat de innerlijke of 'authentieke' drang in het spel is. Maar wat is het verschil tussen mensen die de innerlijke drang kunnen oproepen en gezagsbekleders die slechts conformerend gedrag zouden te weegbrengen?

De behoefte om vragen beantwoord te zien of om boodschappen door te geven (de constructie van verhalen) is een andere drang die mensen tot een bemiddeling kan bewegen. Vraag is of deze drang niet als criterium voor de bemiddeling te verkiezen is boven de drang om verantwoordelijkheid op te nemen (die zoals we zagen hoofdzakelijk een moraliserende vraag van buitenaf is, en wel van de samenleving, vertegenwoordigd door justitie en het slachtoffer). De behoefte van het slachtoffer om het verhaal te construeren of zijn/haar verhaal te communiceren aan de andere partij (of aan justitie) is misschien een mogelijke link tussen beide. Zet een vraag of een boodschap een dader niet aan het denken, hetgeen hem tot de verantwoordelijkheidsdrang kan brengen? Heeft het appel van het slachtoffer geen grotere waarde dan het appel van de overheid en zeker wanneer die overheid met een gezagscrisis worstelt? En kan het antwoord van de dader geen leemte invullen bij het slachtoffer of kan een doorgegeven boodschap het slachtoffer niet versterken? Waardoor ook het slachtoffer baat heeft bij een bemiddeling. Maar ook hier schuilen enkele aders onder het gras: heeft een concreet slachtoffer bijvoorbeeld wel deze behoefte? Zoniet kan er sprake zijn van het misbruik van slachtoffers. Anderzijds lijkt het me zo te zijn dat slachtoffers en daders die behoefte ook voor zichzelf kunnen verdoezelen, bijvoorbeeld doordat dit tegen de mening van derden (familie, vrienden, advocaat, hulpverlener) ingaat.

Ik zou willen besluiten met de stelling dat de zoektocht door de bemiddelaar naar de verantwoordelijkheidsdrang of verhalen-drang niet inhoudt dat men op zoek is naar de vrijwilligheid, maar men precies reeds verwachtingen projecteert waardoor men mensen stuurt. Veeleer zijn de verwachting naar verantwoordelijkheidsgevoel, vragen en boodschappen zaken die tijdens het bemiddelingsproces aan bod kunnen komen. Waar het ter zake behoort om te draaien is mijns inziens het streven naar een machtsevenwicht

waardoor dader, slachtoffer en samenleving kunnen communiceren. De verklaring voor het belang dat aan de zogenaamde vrijwilligheid wordt gehecht dient in die sfeer gezocht te worden. Door de bal in het kamp te leggen van de partijen wil men hen uitnodigen om in dialoog te gaan met elkaar en de samenleving en wil men de partijen bewapenen. Vrijheid is eerder de opgave van de bemiddeling dan het vertrekpunt. Maar eens te meer haspel ik de zaken door elkaar en loop ik erop vooruit.

4. Schoorvoetend tasten in het donker: het bewandelbare pad der 'hogere zienswijze'?

4.1. Inleiding

Schopenhauer bijt de spits af, koppelt de vrijheid los van de wil en stelt de vrijheid op een ander niveau, met name het niveau van het zijn. Hannah Arendt (Tussen verleden en toekomst. Vier oefeningen in politiek denken. Wat is vrijheid?) en Michel Foucault (Breekbare vrijheid. De politieke ethiek van de zorg voor zichzelf) zoeken vervolgens de vrijheid en het correlerende zijnsniveau op het politiek-empirische vlak, namelijk in de politieke ruimte waar subjecten elkaar ontmoeten en met elkaar omgaan. Beide filosofen leggen een stevig pad aan, namelijk het pad van de historische benadering. Ze gaan met name op zoek naar voorbeelden uit het verleden waar die vrijheid ervaren werd en meer bepaald in de Griekse en Romeinse cultuur. De Oude Grieken en Romeinen ervoeren vrijheid in hun politiek leven, hoewel niet uit het oog mag verloren worden dat die vrijheid vorm kreeg in een samenleving gebaseerd op (onder meer) slavernij en uitsluiting van vrouwen. Nochtans lijkt de piste van de politieke vrijheid de moeite waard om verder te verkennen. Is het criminaliteitsvraagstuk niet in de eerste plaats een vraag naar de manier waarop vandaag aan politiek wordt gedaan? Wat is de rol van de staat en van de burger? Wat is criminaliteit? Dat zijn de vragen die mijns inziens aan de orde zijn. En

waar ook vanuit herstelrechtelijke kant een antwoord zal moeten worden op geformuleerd. Maar dit valt buiten het bestek van de voorliggende nieuwsbrief.

4.2. Het heersend criminologisch mensbeeld

Binnen het strafrecht en de criminologie lijkt de focus op de vrije wil de reden te zijn waardoor men steeds van vrij naar onvrij slingert. Ofwel heeft de mens een vrije wil en pleegt hij dus uit vrije wil een misdrijf (we eren de mens dan als vrij wezen door hem te straffen, waardoor de werkelijkheid in vele gevallen wordt verworden wat op haar beurt onrechtvaardigheid veroorzaakt), ofwel heeft de mens geen vrije wil en is hij dus gedetermineerd en niet strafwaardig (waardoor de deur voor behandelingen zonder rechtswaarborgen en voor fundamentalisme op een kier wordt gezet). Zolang we blijven vasthouden dat mensen al dan niet uit vrije wil misdrijven plegen, zullen we ook binnen het strafrecht van het begrip 'vrijwilligheid' blijven gebruik maken. Misschien is dat wel de tragedie van het strafrecht. Maar ik wilde een poging ondernemen om dit te overstijgen (misschien is dat wel een persoonlijke tragedie).

4.3. Een ander mensbeeld?

Waarom uitspraken doen over 'de' mens? De mens bestaat niet, net zoals de crimineel niet bestaat, of de druggebruiker of de minderjarige delinquent. Is het zo moeilijk te vatten en te hanteren dat er een continuüm kan zijn van mensen die binnen een bepaalde tijd en op een bepaalde plaats meer en minder vrij zijn. Dat er een continuüm is van toestanden waarin mensen geen, zeer weinig, weinig, een beetje, veel, zeer veel vrijheid hebben? Dat er vandaag de dag groepen zijn die met bijzonder weinig vrijheid leven, terwijl er terzelfdertijd groepen genieten van een grote mate van vrijheid? Het klopt dat het gelijkheidsbeginsel roet in het discussie-eten gooit, maar luidt dit beginsel niet 'gelijk in gelijke omstandigheden, ongelijk in ongelijke omstan-

digheden?’ Vergelijk een allochtone ongeschoolde werkloze die met een auto zonder verzekering een snelheidsovertreding maakt met een prins of eerste minister die 180km/uur vlamt. Uiteraard zullen de aanhangers van de leuze ‘mijn auto, mijn vrijheid’ de beperkte vrijheid van de werkloze in twijfel trekken, maar het problematische en het falen van het gelijkheidsbeginsel in de afhandeling van conflicten lijkt me aangetoond.

Voortbouwend op het gedachtegoed van Foucault, zouden we kunnen komen tot een ander mensbeeld in het strafrecht. Foucault beschouwt de mens als een subject die het leven vorm geeft doorheen relaties. Relaties zijn hierbij synoniem van ‘machtsrelaties’. Macht is niet hiërarchisch-lineair (van de staat naar de burger bijvoorbeeld), maar diffuus. Dit wil zeggen dat elke relatie een machtsdimensie heeft. Dit geldt voor ouder-kind-relaties, leerling-leraar-relaties, liefdesrelaties, burger-burger-relaties enz. enz.

Belangrijk is op te merken dat we dienen af te stappen van het verlenen van een negatieve betekenis aan het woord macht. Macht is niet per definitie iets vies. Er kunnen gevallen zijn waar er sprake is van overheersing en die zijn problematisch, maar deze gevallen wijzen precies op het ontbreken van macht in hoofde van één partij en dus het ontbreken van een machtsrelatie en dat is dan precies het probleem. Op die wijze vermijdt Foucault dat doorheen de studie van de determinerende factoren in het leven van mensen, mensen als moreel subject worden vernietigd. Het sleutelwoord dat Foucault introduceert is het woord ‘gouvernementalité’ of ‘bestuurlijkheid’. Naar zijn inhoud duidt dit begrip het geheel van vragen aan dat wordt opgeroepen door het verschijnsel van het ‘gouverneren’: het besturen en bestuurd worden, het leiden en geleid worden. Mensen geven hun leven vorm doorheen relaties waarin ze anderen (pogen te) besturen en door anderen bestuurd worden. Foucault ziet die bestuurlijkheid als een machtsspel of waarheidsspel of vrijheidsspel. Doorheen ‘het

spelen’ kan een mens tot vrijheid komen.

4.4. Over dwangpraktijken en vrijheidspraktijken

Volgens Foucault zijn er twee basistechnieken in het spel van bestuurlijkheid. Enerzijds zijn er de machts- en normaliseringstechnieken of dwangpraktijken, waaronder het strafrecht kan worden gerekend. Deze technieken bepalen op indirecte wijze (doorheen het uitsluitingsproces) de identiteit van mensen. Anderzijds zijn er de zelftechnieken of vrijheidspraktijken waarbij mensen doorheen de zorg voor zichzelf op directe wijze hun identiteit kunnen bepalen.

De zorg voor zichzelf wordt door ons vandaag de dag geassocieerd met egocentrisme en eigenbelang. Maar Foucault legt uit dat in andere culturen het zelf en de ander niet van meet af aan tegenpolen zijn, zoals het moderne denken doet voorkomen. In de bewuste vormgeving van het leven in vrijheid wordt men onmiddellijk geconfronteerd met de ander en diens vormgeving van het eigen leven. Zoals de inleiders van het vermelde boek schrijven: “De machtswerkingen tussen het ‘ik’ en de ander doorkruisen elke illusie van een autonoom subject. Ik oefen dus geen macht uit om vrij te zijn (van de ander), maar deze machtswerkingen oefenen mij in vrijheid. Vrijheid en macht, hoe paradoxaal ook, veronderstellen elkaar dus en maken een zorg voor zichzelf en een schepping van het eigen leven nodig die breken met de evidentie van het autonome subject.”

De vraag die me bezighoudt is of de bemiddeling een vrijheidstechniek kan zijn die een tegengewicht vormt ten aanzien van de strafrechtelijke dwangpraktijk? Ik vermoed dat dit het geval kan zijn mits er enkele voorwaarden aan de bemiddeling worden verbonden en wel door middel van het radicaliseren van het subsidiariteitsprincipe en het tegensprekelijkheidsprincipe, waardoor justitie zelf haar dwingende kracht enigszins afremt en daad-

werkelijke spreek- en luisterbereidheid vertoont en dit in haar oordeel laat doorwegen. Bestuurlijkheid en macht(srelaties) kunnen dan beschouwd worden als de werkingsprincipes en de vrijheid als een na te streven ideaal.

4.5. De bemiddelingsruimte als ontmoetingsruimte voor machtsdragende personen

Wat betekent het voorgaande voor het bemiddelingsproces? Vooreerst dat de relaties tussen de bemiddelaar en de partijen machtsrelaties zijn, waar niet licht overheen kan gestapt worden. Het is in mijn perceptie de bedoeling van de bemiddeling dat er een ontmoetingsruimte wordt gecreëerd waar partijen en justitie met elkaar in dialoog kunnen gaan op een constructieve manier. Een ontmoetingsruimte ook in de zin dat er 'ont-moet' kan worden, losgekomen kan worden van het normatieve. Maar dit gebeurt nog steeds doorheen machtsrelaties (waardoor er waarschijnlijk beter gesproken kan worden van een 'verstolde normatieve ruimte'). Doorheen zijn (verbale en niet-verbale) communicatie met de partijen oefent de bemiddelaar macht uit. De bemiddelaar behoort in te zien dat hij/zij zich beweegt doorheen een dwangpraktijk (of de bemiddeling binnen of buiten justitie gepositioneerd is doet niet ter zake) en er dus bij aanvang een machtsonevenwicht is. Opdat de machtswerkingen partijen kunnen oefenen in vrijheid moet er een tegengewicht gevormd worden (spreken van een machtsonevenwicht lijkt mij, zeker vandaag de dag, een brug te ver). Dit tegengewicht moet de bemiddelaar nastreven. Dit kan op verschillende manieren. Ik werp er enkele ter discussie op.

Vooreerst dient de bemiddelaar de samenleving (vertegenwoordigd door justitie) als derde partij te beschouwen. Dit kan op een abstracte manier, door telkenmale de rationaliteit van justitie op tafel te leggen. Justitie verwacht inderdaad dat een dader verantwoordelijkheid opneemt. (Ook slachtoffers zullen dit wellicht verwachten.) Door dit expliciet te

verwoorden, krijgt de dader de kans zich hier-tegenover te verhouden. De bemiddelaar dient zich in het kader van het machtstegengewicht te ontdoen van de impliciete boodschap dat hij/zij dit eveneens verwacht. Indien de bemiddelaar er niet in slaagt om de macht van de partij 'justitie' te isoleren, lijkt het mij een schier onmogelijke opdracht om een machtstegengewicht te vormen. Ook ten aanzien van de slachtoffers dient justitie als derde partij geïsoleerd. Hierdoor kan erop gewezen dat justitie nog steeds dadergericht is maar slachtoffers hun plaats in het gerechtelijk gebeuren kunnen opeisen. **Het is dit wat we volgens mij in de huidige praktijk bedoelen met 'vrijwilligheid'. Veeleer lijkt het de andere (publieke) kant van de medaille neutraliteit te zijn.**

Wellicht dient de bemiddelaar, om een machtstegengewicht te bereiken, ook actief de bal in het kamp van partijen te leggen en een appel te doen op de aanwezige macht van slachtoffers en daders. Dit door hen te wijzen op het feit dat ze reeds in dialoog staan met elkaar en met justitie. Dat deze dialoog op een andere manier kan gevoerd worden en dat de bemiddelaar deze 'andere dialoog' vorm kan geven. Niet opdat partijen vrijwillig zouden kunnen beslissen welke dialoog ze verkiezen, maar omdat ze precies hun machtsrelaties in handen zouden kunnen nemen door er zich bewust van te zijn (want ik denk dat vele mensen dit wel willen, maar niet inzien hoe ze dit kunnen doen). Partijen doen inzien dat ze macht hebben en dat er kanalen zijn om die macht tot uiting te brengen en welke die kanalen zijn, daar lijkt het om te draaien. Of mensen die touwtjes ook daadwerkelijk in handen nemen, lijkt mij van zoveel factoren af te hangen dat het nutteloos is om er tijdens de bemiddeling te zeer het hoofd over te breken (hetgeen niet betekent dat anderen buiten de bemiddelaar er hun hoofd niet moeten over breken). Door de partijen de toestemming te vragen om te bemiddelen wordt er dus eerder een bepaalde macht aan de partijen gegeven (beter: wordt de aanwezige macht tot uiting gebracht), hetgeen

een start kan zijn van het onderlinge machtspel en het machtsspel met justitie. Tenslotte zou ik willen stilstaan bij het heikel moment waarop de bemiddelaar voor het eerst in contact komt met partijen. De bemiddelaar doet het aanbod uit de doeken en opdat hij het aanbod op een voor de gesprekspartner bevattelijke manier zou kunnen uitleggen is het in vele gevallen wellicht nodig dat de bemiddelaar één en ander actief checkt. Zo kan hij polsen naar de vragen of boodschappen die leven bij de partijen. Ook het mogelijke opnemen van verantwoordelijkheid zal gespeeld worden. Door deze zaken bij de uitleg te betrekken kan de bedoeling van de bemiddeling concreet gemaakt worden. Het lijkt me de kunst van de bemiddeling dat dit op een manier gebeurt die zo weinig mogelijk suggestief is. Uiteraard dient de bemiddelaar te waken over de mogelijke secundaire victimisering bij slachtoffers. Maar ook de secundaire penalisering is niet uit de lucht gegrepen: door actief te peilen naar de bereidheid om verantwoordelijkheid op te nemen, neemt de bemiddelaar de normerende en afkeurende rol van justitie op zich, hetgeen de neutraliteit in het gedrang brengt. In eerste instantie zal een dader of slachtoffer bovendien vaak de gespreksruimte opeisen en aanwenden om te ventileren en om erkenning te krijgen. Daar is uiteraard niets verkeerd mee, erkenning is een basispijler voor communicatie, maar de valkuil bestaat erin dat partijen botweg melden niet te willen bemiddelen precies omdat ze door deze statement erkenning eisen. De kunst van het bemiddelen bestaat erin om het proces te temporiseren, de ventilatieperiode in te calculeren en toch de deur niet dicht te laten gooien. Een kunst waar ikzelf nog in de zoekfase zit, maar in ieder geval lijkt uiteindelijk de 'neen' van de partijen als 'neen' te moeten aanvaard. Het is mijn persoonlijke overtuiging dat factoren als cultuur, onderwijs en opvoeding een zeer ingrijpende rol spelen, iets waar bemiddelaars weinig vat op hebben. Op zo'n moment rest de bemiddelaar niets anders dan na te denken welke machtsmechanismen er kunnen gespeeld hebben en het eigen spreken en handelen in vraag te

stellen door de film van het gebeuren opnieuw te laten afspelen, zonder dat het hoofd erop breekt. Want hoe meer een mens nadenkt over de menselijke vrijheid, hoe minder hij ervan snapt.

Frederik Bullens
Herstelbemiddelaar Oudenaarde

Vrijwilligheid in het kader van herstelbemiddeling: normatief standpunt of structureel engagement?

Vrijwilligheid als relatief begrip

In de praktijk van de herstelbemiddeling wordt de nadruk gelegd op het belang van de 'vrijwilligheid' van de betrokken partijen. In het kader van de bemiddeling worden actoren buiten een gerechtelijk aanbod aangesproken om zelf een antwoord te zoeken op een situatie, ontstaan door een delict. Dit vraagt van de betrokken actoren een engagement, dat moeilijk kan afgedwongen worden.

Hoewel een zekere vrijheid kan gezien worden als een noodzakelijke voorwaarde om verantwoordelijkheid over de eigen situatie te kunnen behouden, is deze vrijheid steeds relatief. Er is in een situatie van bemiddeling steeds dwang aanwezig voor de betrokken actoren. De dwang kan als intern of extern gezien worden. Intern, daar waar de situatie mensen dwingt tot de bemiddeling. Men kiest er niet voor om in een situatie van (gevatte) dader of slachtoffer te stappen. Extern, daar waar de juridische context mensen dwingt om verantwoordelijkheid op te nemen voor zijn daden. Dit is zeker zo ten aanzien van de dader, voor wie de 'stok achter de deur' duidelijk aanwezig is. Deze stok achter de deur wordt in een aantal gevallen ook gezien als noodzakelijk, opdat de betrokkene een engagement zou opnemen.

Vrijwilligheid als normatief begrip

Vrijwilligheid duidt dus minder op een feitelijk gegeven, dan op een vanuit de bemiddelingspraktijk geformuleerd normatief standpunt. Als 'normatief' begrip staat vrijwilligheid voor een bepaalde opvatting over vrijheid en verantwoordelijkheid: vanuit een rationaliteitsdenken kan men slechts verantwoordelijk zijn voor beslissingen die 'in vrijheid' genomen zijn. Dit rationaliteitsdenken leidt tot een individueel concept van zelfbeschikking en zelfredzaamheid, wat vaak als een ideaal model naar voor wordt geschoven(1). In dit individueel concept blijft de kijk van de bemiddelingspraktijk steken op het 'lokale' niveau van de relatie tussen dader en slachtoffer. De bemiddeling wordt – zeker wat de dader betreft - aanzien als een 'te grijpen kans'; niet-participatie aan het bemiddelingsaanbod wordt gezien als 'slechte wil' of 'demotivatie' vanwege de betrokkene. Actoren die niet 'vrijwillig' meestappen in het bemiddelingsaanbod worden dan eventueel repressiever benaderd dan iemand die zich wel inschrijft in het aanbod. Er kan dan een onderscheid gemaakt worden tussen de 'goede' daders en slachtoffers en de 'slechte' daders en slachtoffers. Het engagement vanuit de bemiddeling beperkt zich in deze ook tot 'toegang tot het aanbod'. Men heeft het aanbod te nemen of te laten, en staat zelf in voor de consequenties die aan deze keuze verbonden zijn.

Vrijheid als gevolg van beperkte autonomie

Dit individueel concept van zelfbeschikking wordt verruimd door de idee van 'autonomie in verbondenheid': het verwerven van een identiteit gebeurt in relatie tot anderen. Ook de bemiddeling is erop gericht dat mensen hun verantwoordelijkheid t.o.v. elkaar opnemen.

Vrijheid wordt in ons Westers denken dus doorgaans gezien als een voorwaarde voor verantwoordelijkheid. Dit kan echter ook om-

gekeerd worden. Zo stelt Levinas dat echte vrijheid schuilt in het nemen van verantwoordelijkheid t.o.v. anderen(2). Volgens Levinas leiden de mensen een onafhankelijk, egocentrisch bestaan. Het zijn slechts de andere mensen die ons leven zin kunnen geven. Alleen iets wat buiten ons eigen is, is in staat zin te geven aan ons leven. Voor de ontmoeting met de andere zijn we niet belemmerd door morele overwegingen en is ons handelen doordrenkt met egocentrisme. Levinas vraagt zich af wat ons ertoe beweegt onze vrijheid in te leveren. Het is de andere die in de metafysische relatie paal en perk stelt aan onze vrijheid en ons ter verantwoording roept. Vanuit deze overwegingen is het belangrijk om de betrokkenen zoveel mogelijk kansen te bieden tot het opnemen van de verantwoordelijkheid, misschien ook als men niet echt overtuigd is van de authenticiteit van de 'vrijwilligheid' van de dader, of als het bijvoorbeeld gaat om recidivegedrag.

Vrijwilligheid als structureel begrip

De mens is echter niet alleen beperkt rationeel en vrij, hij is zeker niet gelijk. Het interrelationele gegeven tussen dader en slachtoffer dient verruimd te worden tot het maatschappelijke forum. Deze maatschappelijke werkelijkheid is echter geen vast gegeven, maar een eeuwige strijd tussen rivaliserende betekenissen, uiteindelijk tussen rivaliserende strategieën tot het verwerven van economische, politieke en sociale macht(3). Mensen nemen hierbij ongelijke posities in. Deze ongelijke participatiemogelijkheden in de samenleving liggen mogelijks mee aan de grondslag van een aantal criminaliteitsproblemen. Een aantal vormen van criminaliteit kunnen gezien worden als illegitieme integratiestrategieën, die mensen hanteren omdat ze geen toegang hebben tot legitieme strategieën. Het betreft de integratie in bastaardsferen van integratie, dwz de inofficiële of informele achterkant van legitieme instituties. Ze bieden de mogelijkheid tot maatschappelijke

participatie wanneer legitieme strategieën niet voorhanden zijn of vanuit het oogpunt van de betrokkene minder aanwezig lijken(4), vb. bepaalde drugscriminaliteit, fraude, ... Maar ook bij minder utilitaire vormen van criminaliteit – vb. vandalisme - is de vraag in hoeverre de betrokkenen zich erkend en herkend weten in onze samenleving en de invloed hiervan bij het totstandkomen van de feiten.

Er wordt in de bemiddelingscontext een vrijwillige en actieve participatie verwacht van de betrokken actoren. Vanuit een emancipatorisch perspectief wordt deze vraag naar actieve betrokkenheid gezien als een hefboom naar sociale integratie. Het risico is echter reëel dat dit tegelijk een ‘norm’ wordt voor sociale integratie. De normstelling wordt dan verlegd van de ‘inhoud’ naar de ‘procedure’, en dit in een maatschappelijke context waarin de samenleving voor de betrokken groep vaak steeds minder open wordt en waarin hulpbronnen ongelijk verdeeld zijn.

Dit houdt o.a. het risico in dat de enige manier waarop mensen verzet kunnen aantekenen tegen deze normstelling – door non-participatie - buiten het debat valt of m.a.w. deze non-participatie niet wordt begrepen. Passiviteit wordt dan louter gezien als een gebrek aan motivatie.

Het is namelijk de vraag op welke wijze de actoren de boodschap van de bemiddeling ervaren. Zo hebben een groot aantal daders die met een gerechtelijke interventie geconfronteerd worden vaak al een ganse hulpverleningsgeschiedenis – binnen of buiten justitie - achter de rug. In welke mate en op welke wijze zijn ze in het verleden aangesproken op verantwoordelijkheid? De ervaring leert immers dat ook in de hulpverlening nog vaak wordt vertrokken van een ‘wij’ versus ‘zij’ denken. ‘Wij’ die op een ‘normale’ manier aan de samenleving deelnemen moeten dat leren aan ‘zij’ die dat (nog) niet kunnen en dus onze hulp nodig hebben. Deze redenering creëert echter een structureel ‘residu’: mensen met een handicap, armen, kinderen, ouderen,

laaggeschoolden, ... worden gezien als ‘nog niet’ (vb. kinderen) of ‘niet meer’ (vb. senioren) of ‘niet volledig’ (personen met een handicap) mee kunnen in de samenleving. Deze groep mensen die niet kunnen participeren wordt steeds groter, gezien de samenleving steeds complexer wordt en de eisen tot participeren steeds groter.

Basisvragen zijn dan hoe deze ‘restgroep’ vermeden of teruggedrongen kan worden, gezien vanuit een structurele benadering i.p.v. vanuit een normatief activeringsdiscours. Dit betekent dat de discussie verruimd wordt tot het sociaal politieke en het sociaal beleidsniveau en dus niet begrensd wordt tot de strafuitvoering of de hulpverlening. Voorbeelden van deze benadering zijn de ideeën m.b.t. inclusie van personen met een handicap, de structurele modellen in de bestrijding van armoede, ...

Gezien criminaliteitsproblemen in eerste instantie vaak participatieproblemen zijn, zal een bemiddeling de bereidheid inhouden tot samenwerking en tot ontmoeting met de betrokken actoren, de bereidheid tot aandachtig en geïnteresseerd beluisteren om van daaruit de vraag te stellen of, en onder welke voorwaarden, de maatschappelijke normen bevestigd dan wel geheroriënteerd moeten worden.

De betekenis van de vraag naar ‘vrijwilligheid’ ligt dan in de mate waarin de betrokken actoren aangesproken en geactiveerd worden als medeverantwoordelijk voor de bepaling van de normstelling in de samenleving.

De bemiddelingsinterventie is in deze zin *maatschappelijk handelen*. Als bemiddelaar neem je een standpunt in m.b.t. de vraag hoe de individuele mogelijkheden van de betrokkene(n) zich verhouden tot de maatschappelijke verwachtingen. De bemiddeling kan dan kiezen om te streven naar een maximalisatie van de participatieve ruimte, waarbinnen vrijwilligheid kan ingevuld worden als het gericht aanspreken

van mensen op verantwoordelijkheid en het verruimen van hun vrijheid en ruimte tot normbepaling.

Het creëren of bewaken van deze ruimte staat actueel onder druk: de nadruk ligt zwaar op de veiligheid en op de preventie van problemen, vaak vanuit een externe probleemdefiniëring en normstelling. Het gevaar bestaat dat maatschappelijke interventies zich laten inkapselen door deze vigerende probleemdefinities, hetzij bewust (vb. omwille van de afhankelijkheid van de subsidiërende instantie), hetzij onbewust. Maatschappelijke interventies zijn immers overwegend individuele interventies, ondanks de stelling vaak geconfronteerd te worden met maatschappelijke problemen. De aantrekkingskracht van louter individuele modellen is groot, waardoor het gevaar bestaat dat structurele problemen zoals armoede, sociale ongelijkheid, .. worden verhaald op individuen. Om te vermijden dat de maatschappelijke kijk verdwijnt, is het wenselijk de concrete problemen telkens weer te kaderen in een maatschappelijke analyse van de context waarin die problemen zich voordoen. Een brede visie op welzijn en sociale politiek kan dan oriëntatie geven aan het handelen. Bemiddelaars zijn dan niet enkel een verlengstuk van sociale politiek en het sociaal beleid, maar stellen steeds hun eigen positiebepaling in de verhouding dader - slachtoffer – samenleving in vraag. Dit houdt een verschuiving van een probleemgerichte naar een eerder handelingsgerichte visie in. 'Vrijwilligheid' vraagt dan een actieve opstelling van de bemiddelaar, ook als de betrokken actoren in eerste instantie aangeven niet te willen participeren. De ongenueanceerde stelling dat mensen vanuit de vrijwilligheid het recht hebben om niet deel te nemen aan het bemiddelingsaanbod gaat immers voorbij aan de ongelijke maatschappelijke positie van de betrokken actoren. Dit betekent dat ook met de maatschappelijke actoren steeds opnieuw in dialoog zal moeten worden gegaan over de 'ruimte voor vrijwilligheid'. Dit veronderstelt dat de bemidde-

laars ruimte krijgen om in *dialoog met de betrokkenen*, stil te staan bij de zingeving en de competenties van de betrokkenen en de verhouding tussen persoonlijke aspiraties en maatschappelijke verwachtingen.

Maria Bouverne-De Bie, hoofddocent universiteit Gent, Vakgroep Sociale, Culturele en Vrijtijdsagogiek en Rudi Roose, assistent universiteit Gent, Vakgroep Sociale, Culturele en Vrijtijdsagogiek

(1) Van Regenmortel T. & Fret L. (1999), 'Van moralisme tot empowerment als ethisch perspectief binnen het welzijnswerk en van armoedebestrijding' in: Vranken J., Geldof D. & Van Menxel G. (red.), *Armoede en sociale uitsluiting*. Jaarboek 1999, Acco, Leuven.

(2) Polstra I. (1997), *Tussen isolement en integratie. Een onderzoek naar zorgcoördinatie in de geestelijke gezondheidszorg*, Uitgeverij SWP, Utrecht.

(3) Inglis T. (1997), 'Empowerment and Emancipation', *Adult Education Quarterly*, vol.48, nr.1, 3-17.

(4) Engbersen G. & Gabriëls R. (1995) 'Voorbij segregatie en assimilatie' in: Engbersen G. & Gabriëls R. (red.) *Sferen van integratie. Naar een gedifferentieerd allochtonenbeleid*, Uitgeverij Boom.

Bemiddeling en vrijwilligheid

Vanuit onze praktijk van herstelbemiddeling worden wij uiteraard dagelijks geconfronteerd met de grenzen van bemiddeling inzake vrijwilligheid. Het bemiddelingsburo organiseert herstelbemiddeling op het mandaat van het parket – afdeling gezin en de jeugdrechtbank in het gerechtelijk arrondissement Brussel – Halle – Vilvoorde.

De vooronderstelling die we hanteren is dat er van vrijwilligheid enkel maar sprake kan zijn indien er geen enkele druk van buitenaf is. Het moge evident zijn dat de aanwezigheid van een gerechtelijk dossier in elk geval voor een externe druk zorgt. Dit brengt met zich mee dat de vrijwilligheid dan op zijn minst relatief te noemen is. Deze vrijwilligheid houdt dan in dat er gestreefd wordt naar een maximale vrijheid binnen een gerechtelijke context. Vrijwilligheid van alle betrokken partijen is nodig zodat de inspanningen van de jongere ten aanzien van zichzelf, zijn ouders en de slachtoffers geloofwaardig zouden zijn. Althans, dit zegt de theorie.

In de praktijk moeten we echter vaststellen dat het vrijwaren van deze vrijwilligheid misschien de moeilijkste opdracht van elke bemiddelaar is. Daar bovenop stelt zich dan nog het gegeven dat deze vrijwilligheid zo mogelijk nog moeilijker te meten dan te vrijwaren valt. Het gaat er immers niet om of de bemiddelaar vindt dat het geheel in een sfeer van vrijwilligheid plaats vindt. Het gaat erom dat de partijen in hun eigen beleving het gevoel moeten hebben dat ze vanuit een vrije wil kunnen beslissen. Of dit effectief zo is kunnen wij vaak alleen maar vermoeden.

Vanuit eigen ervaringen en deels vanuit het gezond verstand dienen er toch wel vragen bij gesteld te worden. Meer dan eens merken we dat jongeren vaak vanuit bepaalde opportunistische motiveringen de bemiddeling aanvangen. Voor de ene is het eventueel beïnvloeden van zijn gerechtelijk dossier de sleutel, voor de andere draait het dan weer om het tegemoetkomen aan een zekere “druk” van

wege de ouders om zelf de zaak op te lossen. Uiteraard zijn er ook wel jongeren die vanuit hun eigen beleving vinden dat zij iets moeten doen ten aanzien van hun slachtoffer om het gebeurde te herstellen. Doorgaans zal het om een combinatie van zowel interne als externe motivatie gaan. Als bemiddelaar behoed ik me om zomaar te spreken van vrijwilligheid ten aanzien van de betrokkenen. De terminologie “geïnformeerde instemming” komt eerder ter gedachte en zal ook onderwerp van de gesprekken zijn. Als bemiddelaar probeer je zoveel als mogelijk neutrale en volledige informatie weer te geven zodat de mensen zelf in staat zijn om de verschillende pro’s en contra’s van hun deelname aan de bemiddeling af te wegen. Het spreekt voor zich dat ook de advocaat van de jongere (al dan niet verbonden aan de vzw advocaten voor jongeren) hier een belangrijke rol speelt in het verstrekken van informatie aan de jongere.

Hoeft het gezegd dat deze bekommernis evengoed van tel is als we contact nemen met de slachtoffers? Ook voor hen is de vrijwilligheid immers uitermate relatief. Vooral bij een bemiddeling op parketniveau vrezen slachtoffers al eens dat indien zij niet meewerken aan de bemiddeling, er mogelijks nooit herstel van de schade zal komen en dus kiezen slachtoffers voor boter bij de vis.

En dan gaat het enkel nog maar over de vrijwilligheid om in de bemiddeling mee te stappen en hebben we het nog niet gehad over de vrijwilligheid in het komen tot een vergelijk.

Ook daar zal de jongere wel al eens druk voelen om akkoord te gaan met bepaalde afspraken of voorwaarden. Immers, denkt hij niet dat de jeugdrechter of de parketmagistraat hem zal “afstraffen” indien hij met bepaalde elementen (zoals bv. het schadebedrag, aandeel in de schade,..) niet akkoord gaat. Uiteraard kan de bijstand van de advocaat hier een extra waarborg voor zijn, doch zal de jongere nooit garanties hebben over eventuele gevolgen van het al dan niet akkoord gaan.

Ook slachtoffers moeten misschien al eens meer water in de wijn doen dan hun lief is.

Want als een jongere met een bepaald schadebedrag niet akkoord gaat, voelt een slachtoffer zich dan niet meer gebaat bij een gedeeltelijke oplossing dan bij helemaal geen oplossing. Zij moet immers steeds een overweging maken van de kans om, bij het niet bereiken van een akkoord, via andere wegen toch haar wensen ingewilligd te zien. En ofwel zijn die kansen soms zeer klein ofwel is het sop de kool misschien niet eens waard, en dus kiest een slachtoffer het zekere voor het onzekere.

Al bij al is de essentie van bemiddeling een proces waarbij verschillende partijen doorheen de communicatie naar mekaar toe groeien. Een proces waarbij vaak blijkt dat beide partijen, via het leren kennen en begrijpen van de andere, bepaalde inzichten krijgen waardoor deze vaak van een initieel standpunt afziet. Een natuurlijk proces, en toch doorspekt door vele andere processen die onderhuids verlopen en aldus soms aan de aandacht van de bemiddelaar ontsnappen. Immers, hoe maak je de inschatting of iemand een beslissing neemt op basis van begrip, of eerder op basis van een gevoel van weinig keuze te hebben.

Een realiteit waar de bemiddelaar dagelijks mee geconfronteerd wordt en dient mee om te gaan. Pas als de bemiddelaar zijn waakzaamheid voor de relativiteit van deze vrijwilligheid verliest, schuilen er grote gevaren in. Zolang er bewust mee omgesprongen wordt, kan de bemiddelaar er mede voor zorgen dat dit geen verstikkend mechanisme is in het proces van naar mekaar toe groeien.

Gert Lucas
Herstelbemiddeling BAS!

Authenticiteit, vrijwilligheid en opportunisme bij Herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering.

Van bij het begin van het project 'Herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering' in de gevangenis van Leuven – Centraal, (inmiddels ook Leuven – Hulp) en het Penitentiair Schoolcentrum Hoogstraten in het voorjaar van 2001, werd er sterk de nadruk op gelegd daders expliciet te bevragen naar hun motivatie voor deelname aan een proces van herstelbemiddeling, vanuit de achterliggende gedachte dat de mogelijkheid van bemiddeling aangegrepen zou kunnen worden louter uit opportunistische overwegingen, met oneigenlijke bedoelingen of enkel en alleen maar uit eigenbelang.

Anders gesteld zou men vragen kunnen hebben bij de authenticiteit van de vraag naar bemiddeling die in dit experimenteel stadium vooralsnog wordt aangeboden aan daders in voornoemde gevangenissen omdat ze nu eenmaal op één bepaalde locatie makkelijk bereikbaar zijn, terwijl hun slachtoffers over heel Vlaanderen en Brussel verspreid kunnen wonen en het vooralsnog voorbarig is het aanbod te veralgemenen.

Voor meer informatie omtrent dit nieuwe project verwijs ik naar het secretariaat van Sugnomè waar het laatste jaarrapport voor de Vlaamse Gemeenschap(1) op eenvoudige telefonische of schriftelijke aanvraag kan worden bekomen.

Van de 53 zaken tussen 15 november 2001 en eind september 2002 waarin door de bemiddelaar in het PSC Hoogstraten werd gewerkt, blijken ruim 4/5 V.I. – dossiers te zijn, 10 aanvragen voor herstelbemiddeling of het herstelfonds kwamen van daders die straffen uitzitten van minder dan 3 jaar en die dus in aanmerking kwamen voor vervroegde invrijheidstelling. Maar ook deze aanvragen kwamen van daders die hoe dan ook wilden wer-

ken in de richting van herstel en die niet onmiddellijk een hulpverleningsvraag betroffen.

Strikt genomen kwamen er van daderkant slechts één en van slachtofferkant twee hulpverleningsvragen. In het eerste geval zocht een voorwaardelijk in vrijheid gestelde dader contact met zijn dochters, en in de twee andere dossiers hadden slachtoffers vragen of wilden ze meer duidelijkheid omtrent de strafuitvoering van hun daders.

Dit brengt ons onmiddellijk bij de vraag naar de motivatie van daders om stappen te zetten naar hun slachtoffers en of deze al dan niet geheel of ten dele is ingegeven door opportunistische overwegingen, en of het basisprincipe van de vrijwilligheid altijd wel even zuiver is.

Wellicht niet. Men doet iets vrijwillig wanneer men dit ongedwongen doet, uit eigen beweging, maar het dwangstelsel dat de gevangenis als instituut van strafuitvoering nu eenmaal is, heeft sinds de invoering van de Commissies V.I. in maart '98, specifieke verwachtingen van daders ten opzichte van hun slachtoffers. In hun reclasseringsplan moeten gedetineerden expliciet hun houding verduidelijken ten opzichte van hun slachtoffers, aantonen wat ze eventueel al gedaan hebben, of toelichten wat hun intenties dienaangaande zijn na invrijheidstelling.

Met andere woorden, daders móeten wel gepreoccupeerd zijn door hun houding ten opzichte van hun slachtoffers, simpelweg omdat dit nu eenmaal is vereist in het licht van hun voorwaardelijke invrijheidstelling(2).

Toch moet worden vastgesteld dat niet alle daders die in aanmerking komen voor V.I. een aanvraag indienen voor Herstelbemiddeling of bij het Herstelfonds. De relatieve vrijheid om in een proces van Herstelbemiddeling te stappen blijft m.i. voldoende gegarandeerd. Slechts een minderheid van gedetineerden die in aanmerking komen voor V.I. dient een aanvraag voor Herstelbemiddeling of het Herstelfonds in, de meerderheid heeft ofwel geen (persoonlijke) slachtoffers gemaakt of kiest ervoor haar houding ten opzichte van haar slachtoffers anders in te vullen, door bijvoorbeeld al dan niet via maandelijks

afbetalingen de burgerlijke partij(en) te (zullen) vergoeden, door het volgen van een cursus 'Slachtoffer in Beeld' of door deelname aan andere herstelgerichte initiatieven die in de gevangenis worden georganiseerd.

Verder mag het duidelijk zijn dat bij een aantal gedetineerden zeker opportunistische overwegingen meespeelden bij het indienen van een aanvraag voor Herstelbemiddeling of het Herstelfonds waarbij gedetineerden van Leuven – Hulp en het PSC Hoogstraten in ruil voor vrijwilligerswerk een bepaalde geldsom kunnen verdienen (met een maximum van 1250 • of de helft van de burgerlijke partij) die aan het slachtoffer kan worden overgemaakt vanuit de achterliggende hypothese dat dit de dader – slachtoffer communicatie kan initiëren, respectievelijk faciliteren.

In geen enkel dossier werd domweg, louter uit eigenbelang om bemiddeling gevraagd, sommige gedetineerden gaven wel degelijk aan dat de verwachting van de Commissie V.I. meespeelde bij het formuleren van een aanvraag, maar dit hoeft geen beletsel te zijn om deze niet in overweging te nemen.

Van meet af aan wordt immers duidelijk gesteld dat slachtoffers de vrijheid hebben om niet op het aanbod in te gaan, dat hiermee terdege rekening moet worden gehouden, en dat de eigen notie of voorstelling van het begrip 'herstel' aan slachtofferkant wel eens geheel anders ingevuld zou kunnen worden, en indien dat zo is, het partijen ten alle tijde vrij staat om niet langer deel te nemen aan het bemiddelingsproces.

In nogal wat afgesloten dossiers bleek dat nou net het mooie van bemiddeling te zijn. Sommige daders hadden al dan niet duidelijk uitgesproken ideeën of verwachtingen omtrent 'herstel', maar gaandeweg bleek in een aantal gevallen een en ander compleet anders te evolueren dan ze aanvankelijk voor ogen hadden. Niet weinig bemiddelingsprocessen zijn immers geheel onvoorspelbaar. Men weet wel min of meer waar men aan begint, maar niet zelden is het resultaat anders dan wat men had verwacht, precies omdat

de dynamiek en de inhoud van de communicatie niet door één partij gecontroleerd kan worden, ook niet, of zeker niet, door daders die vooral hun eigen belang voor ogen hadden om deel te nemen aan zo'n proces van herstelbemiddeling.

Overigens bleef het in een aantal dossiers bij een bemiddelingspoging omdat daders afhaakten, of omdat slachtoffers niet reageerden op het aanbod of uitdrukkelijk aangaven niet aan bemiddeling deel te willen nemen, omdat er in hun beleving wellicht weinig of geen recht kon worden gedaan aan wat hen was overkomen, ook niet door bemiddeling, als de bemiddelaar al in de gelegenheid was geweest het aanbod uitvoerig toe te lichten.

In enkele gevallen ging het hier om erg zware misdrijven met een dodelijk slachtoffer, of was er sprake van blijvende psychische of fysieke letsels, maar ondanks het feit dat door het misdrijf een aantal levens blijvend werd getekend of verwoest en sommige mensen hierdoor verbiterd waren, kon er, behoudens een paar uitzonderingen, nergens uitgesproken rancune, haat of wrok worden vastgesteld of werd het bemiddelingsaanbod op zich als secundair victimiserend gepercipieerd.

Vanuit slachtofferperspectief maakt het basisprincipe van vrijwilligheid niet echt het voorwerp uit van discussie. Bij dader – slachtoffer bemiddeling in de fase van de strafuitvoering, kwam de initiële vraag tot nog toe in nagenoeg alle gevallen van de daders, precies omdat hen het aanbod werd gedaan, en de slachtoffers hadden de vrijheid om daar al dan niet op in te gaan, of om een opgestart communicatieproces op eender welk moment te stoppen.

Maar het mag duidelijk zijn dat de slachtoffers die deelnamen aan een bemiddelingsproces ervan overtuigd waren dat ze er op één of andere manier een legitiem belang bij hadden of er anderszins hun voordeel mee zouden kunnen doen, al was het maar om in eigen bewoordingen, al dan niet gespeend van juridisch jargon, duidelijk te maken wat de gevolgen van het misdrijf voor hen betekenden, wat in de meeste gevallen dan

ook aan hun daders kon worden gecommuniceerd.

Op z'n minst was er dan toch de misschien tijdelijke voldoening van een en ander nu eens gezegd te hebben, de dialoog over het werkelijke herstel van de emotionele, fysieke, of financiële schade nog maar even buiten beschouwing gelaten. Of ze kregen via bemiddeling antwoord op pertinente vragen waardoor ze het gebeuren ruimer konden kaderen en beter plaatsen in de geschiedenis van hun levens.

De vrijwilligheid voor partijen bij bemiddeling in de fase van de strafuitvoering lijkt m.i. voldoende gegarandeerd. Ondertussen blijven dader en slachtoffer door het definitieve vonnis ook effectief op een of andere manier met elkaar verbonden, al was het maar omwille van de betaling van de financiële schadevergoeding, en kan men zich vragen stellen naar de mogelijkheden waarop partijen zich tot elkaar zouden kunnen verhouden, en hoe herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering evenwichtiger en gelijktijdig aan dader en slachtoffer aangeboden zou kunnen worden.

In de loop van het voorbije jaar werd binnen de werkgroep 'Herstelgerichte detentie', de vrijblijvendheid waarmee het aanbod tot nog toe werd gedaan, ter discussie gesteld, het tamelijk eenzijdig dadergericht aanbod geproblematiseerd, en de vraag naar de structurele positionering van het aanbod binnen de justitiële context aan de orde gesteld.

De uitdaging voor de nabije toekomst zal er vooral in bestaan een evenwichtiger aanbod te doen aan slachtofferkant, maar op dit ogenblik, met slechts twee bemiddelaars die tot nader order nog steeds gelieerd zijn aan 3 gevangenis- en rekening houdend met het niet onbelangrijke gegeven dat slachtoffers over heel Vlaanderen verspreid wonen, is dit allerminst evident. Dit vraagt dan ook om een nog meer doorgedreven sensibilisering van en samenwerking met de diensten Slachtofferonthaal en Slachtofferhulp.

Verder moet er werk worden gemaakt van het leggen en intensifiëren van contacten met andere relevante actoren op het terrein ten einde de structurele link met de justitiële context verder uit te diepen en vorm te geven.

Dit vereist een verder uitwerken en verfijnen van het elders in voornoemd rapport uitvoerig beschreven en nog steeds in ontwikkeling zijnde concept dat nu geoperationaliseerd moet worden, geïntegreerd in de bestaande praktijk en dat het voorwerp zal moeten uitmaken van permanente evaluatie in overleg met alle betrokken personen en instanties.

Dirk Dufraing
Herstelbemiddelaar in de fase van de strafuitvoering

(1) De uitbouw van een herstelgericht aanbod aan gedetineerden vanuit de Vlaamse Gemeenschap – Eindrapport 2002.

(2) Volledigheidshalve dient hier meteen aan toegevoegd te worden dat dit niet het enige criterium is waarop de Commissie V.I. al dan niet kan besluiten tot voorwaardelijke invrijheidstelling. Daders moeten eveneens aangeven waar ze zullen gaan wonen, werken of een opleiding volgen, ze worden bevraagd naar hun (vrije)tijdsbesteding, waar ze desgevallend begeleid of behandeld zullen worden indien er sprake is van een specifieke problematiek, en er wordt uiteraard nagegaan of er geen tegenindicaties zijn voor V.I.

Bemiddeling in strafzaken: een vrijwillige procedure (?)

Onze wetgeving kent een aantal minnelijke procedures die we kunnen omschrijven als het voorportaal van de rechtbank. In het strafrecht kennen we onder meer de minnelijke schikking en de bemiddeling in strafzaken. In beide gevallen komt het erop neer dat de klassieke strafrechtsprocedure niet gevolgd wordt als aan bepaalde voorwaarden voldaan wordt. Deze procedures zijn vrijwillig; het gaat immers niet over een straf of een voorwaarde opgelegd door een rech-

ter, maar om een voorstel van de procureur des Konings om de zaak buiten de rechtbank af te handelen. Als de dader niet akkoord is met de voorwaarden, is het logische gevolg dat de zaak wél door de rechtbank behandeld zal worden.

Het spreekt voor zich dat hier een kostenbatenanalyse meespeelt. Niet alle overtredingen en wanbedrijven hebben nood aan een dure en tijdsopslorpemde procedure voor de rechtbank. Vaak is er geen betwisting over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid; men kan zich in die gevallen dan ook de vraag stellen of de maatschappelijke kost van een rechtszaak gerechtvaardigd is. Een quasi-administratieve afhandeling via de minnelijke schikking is in vele gevallen misschien wel het meest aangewezen.

Voor bemiddeling in strafzaken ligt het natuurlijk wat gecompliceerder. Dit is immers geen puur administratieve afhandeling, maar wil integendeel een procedure zijn waarbij een actieve betrokkenheid van de procureur des Konings, maar vooral ook van dader én slachtoffer vereist is. Elk van deze partijen moet akkoord gaan met deze manier van afhandelen én heeft minstens voor een deel inspraak in de beslissing onder welke modaliteiten dit zal gebeuren. De vraag naar de vrijwilligheid bij bemiddeling in strafzaken behelst dan ook verschillende aspecten. Om te beginnen moet het slachtoffer akkoord zijn met de procedure en met de voorwaarden die op hem of haar betrekking hebben, bv. het betalen van een schadevergoeding. De dader moet akkoord gaan met de voorwaarden naar het slachtoffer toe, de eventuele alternatieve maatregelen en uiteraard met de procedure zelf.

Dit laatste lijkt evidentier dan het is. Hoewel de dader in principe de feiten niet mag ontkennen en er geen betwisting zou mogen zijn over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid, is dit in de praktijk niet altijd het geval. Zo ontspinnen zich, als het bv. gaat over slagen en verwondingen, regelmatig discussies over wie aanleiding gaf, wie eerst sloeg enz. Anderen ontkennen gewoonweg en zeggen dat ze onder druk van de politie een bekentenis ondertekend hebben. Het gevolg is,

dat de dader voor een toch wel bedenkelijke keuze gesteld wordt: als hij de feiten bekend blijft het dossier bij bemiddeling in strafzaken, zoniet riskeert hij te worden gedagvaard en veroordeeld. Meer dan eens hoor ik dan ook de uitspraak: ‘Ik heb niks gedaan, maar ik ben wel bereid om te tekenen.’ Vergeet immers niet dat mensen er soms behoorlijk wat voor over hebben om een blanco strafregister te behouden – in vele gevallen terecht trouwens. Anderen zien meer op tegen de rompslomp en de bijkomende kosten van een rechtszaak; grimlachend stellen ze zich dan de vraag of ze hun geld aan het slachtoffer dan wel aan een advocaat zouden betalen...

Het gebeurt dat mensen er bewust voor kiezen om niet op het aanbod in te gaan, maar dit zijn uitzonderingen. Vaker komt men gewoonweg niet opdagen. Ook dit kan natuurlijk een signaal zijn dat men niet op het aanbod wenst in te gaan, hoewel ik vermoed dat het in vele gevallen eerder om een vergetelheid of om nonchalance gaat. Dit is natuurlijk de keerzijde van de medaille: het staat mensen vrij om niet te reageren; vanuit bemiddeling in strafzaken worden dan ook geen buitensporige acties ondernomen om ze te motiveren toch op het aanbod in te gaan. Mits een duwtje in de rug zouden sommigen waarschijnlijk overhaald kunnen worden om mee te werken. Op zo'n moment zou de justitieassistent bemiddeling in strafzaken zich echter op glad ijs begeven. Er is immers een fundamenteel verschil tussen een aanbod doen en iemand adviseren op dit aanbod in te gaan. Voor dit advies is de justitieassistent bemiddeling in strafzaken slecht geplaatst. Hij neemt immers een neutrale positie in tussen dader en slachtoffer, hetgeen hem of haar belet advies te verlenen aan één van beide partijen. Bovendien kan de justitieassistent onmogelijk inschatten dat een afhandeling via bemiddeling in strafzaken inderdaad de beste optie voor bv. de dader is. Mogelijk kan een rechtszaak tot vrijspraak leiden, spreekt de rechter een op-

schorting zonder verdere voorwaarden uit of ligt het bedrag van de schadevergoeding aan de burgerlijke partij een stuk lager dan wat gevraagd wordt in het kader van bemiddeling in strafzaken.

Als de dader dan al akkoord gaat met de procedure, wordt de voorgestelde alternatieve gerechtelijke maatregel zelden als een vrijwillige keuze ervaren. Op z'n minst kun je zeggen dat er toch een duidelijke stok achter de deur staat. De uitdaging voor de justitieassistent ligt in het op een positieve manier hanteren van deze vrijwilligheid onder druk. Ik denk hierbij onder meer aan een gerichte doorverwijzing naar de hulpverlening, in die gevallen waar dit nuttig of noodzakelijk is, maar waarbij de man of vrouw in kwestie nog net dat duwtje in de rug nodig heeft om de stap te zetten. Anderzijds houdt de vrijwilligheid in dat mensen niet voor een volongen feit kunnen geplaatst worden. Er blijven altijd alternatieven bestaan, waarbij het ultieme alternatief uiteraard de stopzetting van de procedure is.

Maar dan is er nog de dader-slachtofferbemiddeling, waar zich volgens mij wel een aantal problemen stellen. Het koppelen van het verval van de strafvordering aan bijvoorbeeld het uitvoeren van een dienstverlening, het deelnemen aan een vormingsprogramma of het volgen van een gepaste therapie kan, al is het maar vanuit een zekere pragmatiek, een zinvol alternatief zijn voor een dagvaarding voor de rechtbank. Als het verval van de strafvordering echter gekoppeld wordt aan de bemiddeling tussen dader en slachtoffer, stuit je op principiële bezwaren. Het bezwaar is echter niet, zoals soms wat te simpel gesteld wordt, dat er geen sprake is van vrijwilligheid. De complete vrijwilligheid bij een bemiddelingsprocedure is een utopie. Veel bemiddelingspogingen gebeuren met de dreiging van een gerechtelijke procedure op de achtergrond. En ook bij herstelbemiddeling, waar de nakende dagvaarding voor de rechtbank één van de weinige zekerheden is die men heeft, zal in vele gevallen een eventuele overeenkomst tussen dader en slachtoffer aangewend worden om de uiteindelijke rechterlijke uitspraak te beïnvloeden. Ook hier is de vrijwilligheid van beide partijen niet meer dan een na te streven ideaal.

Het verschil tussen bemiddeling in strafzaken en andere bemiddelingsprojecten in de strafrechtelijke sfeer (schadebemiddeling op politieniveau, herstelbemiddeling,...) zit 'm in de garanties die men de partijen al dan niet kan bieden. Schadebemiddeling kan uitmonden in een seponering op parketniveau, het resultaat van de herstelbemiddeling kan een invloed hebben op de uitspraak van de rechter, maar van al deze zaken is men nooit zeker. De wet op de bemiddeling in strafzaken voorziet echter automatisch het verval van de strafvordering bij het succesvol beëindigen van de procedure; als de dader alle voorwaarden correct naleeft kan de procureur des Konings niets anders doen dan het dossier definitief klasseren. Dat lijkt een voordeel, maar dit is slechts schijn. Het hypothekeert immers de mogelijke authenticiteit van zowel dader als slachtoffer in die mate, dat de vraag kan gesteld worden of de minimum basisvoorwaarden vervuld zijn om van een bemiddeling te spreken. Bemiddeling in strafzaken wordt vaak beschouwd als een gunstmaatregel van de procureur des Konings, en in wezen is het dat ook. Op een bepaald moment wordt het slachtoffer gecontacteerd, die zich op zijn of haar beurt al dan niet akkoord verklaart met de procedure. Of anders gezegd: de eerste vraag aan het slachtoffer luidt of ook hij of zij bereid is deze gunst te verlenen aan de dader. Dit is duidelijk een andere vraag dan het peilen naar de bereidheid om mee te werken aan een bemiddelingsprocedure. Het vergevingsgezinde slachtoffer dat van oordeel is dat de dader niet moet veroordeeld worden zal hier vlug overheen stappen. Andere slachtoffers zijn hiertoe echter minder geneigd en verwachten naast de (evidente) schadeloosstelling een formele rechterlijke reactie. Een minnelijke regeling achter gesloten deuren is niet echt wat men zich van een officiële reactie van het gerecht had voorgesteld. Als het slachtoffer in deze context toch akkoord gaat en een schade-eis stelt, wordt de scheidingslijn tussen een schadevergoeding en een boete soms vaag: men is enkel akkoord als er een behoorlijke schadevergoeding tegenover staat, zodat de dader op die manier tenminste voelt dat hij of zij over de schreef gegaan is.

Ook als het gaat over conflicten die al langere tijd aanslepen, ik denk hierbij onder andere aan partnergeweld, kan men zich vragen stellen over de positie die het slachtoffer toegewezen krijgt. In een aantal gevallen is het grootste probleem niet het misdrijf op zich – soms handelt het dossier over een eenmalig uit de hand gelopen conflict – maar gaat het over een complexe relatieproblematiek waarin elk van de partners een aandeel heeft. Eén van de twee partijen een figuurlijke stok in handen geven om de andere mee te slaan brengt meestal weinig zoden aan de dijk.

Uit het voorgaande mag al blijken dat de positie van de dader soms weinig benijdenswaardig is. Hem of haar wordt weliswaar een gunst verleend, maar in een aantal gevallen staat daar wel behoorlijk wat tegenover. Dit komt het scherpst tot uiting in de essentie van de meeste bemiddelingspogingen: de schadevergoeding (de grote hersteltheorieën minimaliseren soms het belang van de uiteindelijke geldkwestie; de realiteit is vaak anders). De vraag naar de billijkheid van een minnelijke schaderegeling heeft al veel inkt doen vloeien; het blijft een delicate kwestie waarover het laatste woord nog niet gezegd is. De bemiddelaar zit hier in een moeilijke positie, omdat hij of zij enerzijds wel de opdracht heeft om te trachten tot een billijk vergelijk tussen de partijen te komen, maar daarin vanuit zijn of haar positie niet sturend kan optreden. Eerder dan dat de bemiddelaar zelf advies geeft of een schade-eis opstelt worden de partijen verwezen naar bv. een advocaat om zich hierbij te laten bijstaan. Zeker bij een procedure als bemiddeling in strafzaken, die perfect kan gevoerd worden zonder de tussenkomst van een advocaat, zetten mensen niet snel deze stap. En zelfs als er aan beide kanten een advocaat meekijkt van aan de zijlijn, is de billijkheid van de overeenkomst nog niet gegarandeerd. De dader moet zich immers niet alleen afvragen of een voorstel billijk is, maar ook (en misschien vooral) wat het hem of haar waard is om een eventuele veroordeling te vermijden. En het slachtoffer weet dit natuurlijk ook.

Anderzijds heeft de procedure duidelijke voordelen voor het slachtoffer, waardoor er ook aan die kant argumenten zijn om toch de billijkheid na te streven. Als er zich geen specifieke problemen stellen kan het slachtoffer via een minnelijke regeling vrij snel zijn of haar schade recupereren. Bovendien gaat het in vele gevallen over een relatief beperkte schade, waarbij het niet vanzelfsprekend is dat het slachtoffer zich op een correctionele zitting uiteindelijk burgerlijke partij zou stellen. En laat ons ten slotte toch ook niet vergeten dat de meeste mensen gewoon een portie gezond verstand van moeder natuur hebben meegekregen en dat het in de praktijk eerder uitzonderlijk is dat de zaken echt op de spits gedreven worden.

Misschien is het dat wel waar het uiteindelijk om draait. Er zijn inderdaad mogelijkheden te over om de procedure te misbruiken. Maar bemiddeling in strafzaken geeft de partijen ook de kans zelf naar een oplossing te zoeken in de plaats van een rechter het in hun plaats te laten doen; de partijen zijn vrij om hierop in te gaan of niet. Deze vrijheid en vrijwilligheid brengt een verantwoordelijkheid met zich mee. De partijen op deze verantwoordelijkheid aanspreken lijkt mij de belangrijkste uitdaging voor de bemiddelaar. Het lijkt mij trouwens van een positief mensbeeld te getuigen om er vertrouwen in te hebben dat mensen deze verantwoordelijkheid op een constructieve manier kunnen en willen aanwenden. De ervaring leert uiteindelijk dat misschien niet iedereen, maar toch de meerderheid van de partijen in de dossiers bemiddeling in strafzaken hiertoe bereid zijn.

Roel Peeters
Justitieassistent bemiddeling in strafzaken

BRIEVEN UIT DE GEMEENTE OUDENAARDE

Beste Hilde, Tina en Michaël,

Ik weet niet of het in de lijn der gewoonten ligt om een brief te schrijven aan collega's die het moederschap met het mes op de keel ruilden voor een schamele reddingssloep of het zilte nat. Maar waarom zouden we ons leven volgens gebruiken inrichten? Ongetwijfeld zullen we heel wat nuttige adviezen in de wind slaan, doch de ervaring zal ons wel wijzer maken en dan hebben we voor de toekomst tenminste een grond om te handelen.

Eigenlijk had ik me willen richten tot Martin, de student criminologie die de afgelopen weken stage liep op de bemiddelingsdienst van Oudenaarde. Om hem te zeggen dat de tijd waarin we de Vlaamse Ardennen doorkruist hebben als Don Quichotte en zijn schildknaap, leerrijk en aangenaam was. En om hem te melden dat alles nog steeds zijn gangetje gaat. Dat als vanouds de vooroordelen en onzekerheden me langs alle kanten in de nek springen, dat ik hiertegenover af en toe een daad kan stellen, maar dat de periode dat ik 'groots en meeslepend wilde leven' definitief achter de rug lijkt te liggen. En dat van de vijf eendenkuikentjes in het park er twee de heerlijke zomer in Oudenaarde hebben overleefd en het genoeg toebedeeld krijgen om de ontberingen van de winter het hoofd te bieden. De natuur is verkwistend en onverschillig, maar dat gegeven was ons reeds bekend en we zullen wel nooit te weten komen of er iets 'aan de andere kant van de vijver' ligt.

Maar dan kwam het nieuws dat het Mysterie van Justitie jullie contracten niet verlengde.

De agressie en de melancholie die met dit nieuws gepaard gingen, kwamen als onvermijdelijke bezoekers aankloppen. Het had weinig zin te doen alsof ik niet thuis was en ik opende de deur. De melancholie ging rustig haar gang, ze kent reeds lang de weg. De agressie trok rechtstreeks naar de schrijftafel waar ze de ministers

die de begroting opstelden danig op de korrel nam. Aangezien die ministers niet in mijn straat wonen, trok ze tevens van leer tegen mijn 'directe omgeving'. Maar iets later gaat de agressie elders amok maken en blijft een mens achter met de melancholie die je niet zomaar je huis uit krijgt. Aan wat lag het nu? Was het wel de politiek? Maar dan moet je in een democratie alle burgers een geweten schoppen en ik vond dat mijn medemens het toch iets te hard te verduren had gekregen. Kortom, ik wist weer eens niet hoe of dat het zat, doch me dunkt was in ieder geval de link tussen justitie en welzijn nog maar eens bewezen. Zowel mijn omgeving als ik hebben te lijden onder het justitiebeleid. En dan heb ik het nog niets eens over jullie situatie, mijn waarde collega's, of die van het 'justitiecliënteel'. Daar komt bovenop dat mijn omgeving me zo stilaan wel kent, maar dat die zogenaamde vrienden van mij niet helemaal achterlijk zijn. Die zijn kinderen van hun tijd en willen boter bij de vis of beter: een pintje bij de zondebok. Zo komt op de koop toe mijn pensioensparen niet van de grond. Neen, politiek is niet zo eenvoudig als het in het parlement vaak lijkt.

Het spreekt voor zich dat ik jullie met deze woorden een hart onder de riem wil steken. Sta me echter toe dat ik nog eens als koude intellectueel (in plaats van als gevoelige, sympathieke, fijnzinnige,... mens) spreek en met de deur in huis val: de ideeën van het herstelrecht kan je overal in de praktijk proberen brengen, alleen is het vandaag de dag een zeer eenzame strijd en is het aangenamer om steun te hebben van gelijkgezinden. Maar wat is dat nu? Einde contract is toch niet einde verbondenheid? Eens een suggestie, altijd een suggestie, hoe zal ik het zeggen? Wees dus geen vreemden en denk eraan: de overwinning ligt in de strijd. Hoe die strijd vorm dient te krijgen, moeten jullie zelf maar uitvissen, ik ga niet alles aan jullie neus hangen. Maar misschien kan ik een tipje van de sluier opheffen. Want hoewel die week van razernij en frustratie me waarschijnlijk enkele levensjaren heeft gekost, hield ik er tevens een anekdote aan over die ik jullie niet wil onthou-

den.

Op een doordeweekse avond stapte ik in Gent een café binnen om er op het grote scherm de volkssport nummer één te bekijken. Rusteloosheid doet een mens al eens troost zoeken bij soortgenoten en wat gaat er boven het gezamenlijk uitschreeuwen van agressie en frustratie? Tijd om op ieders zielenroersels in te gaan is er niet want het moderne voetbal gaat razendsnel. Neen, dan maar de scheidsrechter uitkafferen. Bijzonder nuttig is dat, voetbal kijken of spelen, en laat niemand de belangrijke maatschappelijke rol ervan in twijfel trekken (maar over de gelijkenissen tussen het voetbal en het leven zelfve ooit meer). En hoe gaat dat niet in dat leven? Even later komt een sociaal bewogen kennis het volkscafé binnenwaaien. Na het laatste fluitsignaal besluiten we om een slaapmutsje tot ons te nemen, maar zulke zaken behoren terwille van de verstandhouding in evenwicht te zijn en het zijn er bijgevolg telkens twee (één van hem en één van mij). En dan raakt een mens aan de praat. En togen we tegen beter weten in naar een bruine kroeg om een 'deftige slaapmuts' te nuttigen, want geef toe, bier, waar trekt dat nu op?

Ach, en drie uur nadat de laatste speler de stomende douche heeft ontvlucht, zit een mens met een whisky in de hand en ontdekt hij de binnenkant van een charmant cafeetje. En heeft de Sociaal Bewogen Kennis het over het onbehagen in de hedendaagse cultuur. 'Daar weet ik niets van', antwoordde ik bedremmeld, 'maar wat ik wel weet, is dat ik bij elke hap die ik eet en elke slok die ik drink moet denken aan de verhouding arm-rijk en aan het verkloten van het milieu om ons dat eten en drinken zo makkelijk naar binnen te laten kappen'. Een hap wordt op zo'n moment elke hap en een slok elke slok, maar daar gaat het nu niet om. De Sociaal Bewogen Kennis luisterde aandachtig en beaamde het dwangmatige van het denken. 'Moet je horen', zo begon hij nadat hij de volgende whisky besteld had, 'enkele dagen geleden zie ik een jonge Marokkaan een blikje op straat werpen. Ik wijs hem terecht, zoals ik bij iedereen zou doen, doch ik denk erbij "dat doe je in de woestijn toch ook niet?". Ik zeg het niet, maar ik denk het wel.'

‘Vreselijk’, viel ik hem bij, ‘een mens heeft het niet in de hand’. En ik begon op mijn beurt, nadat ik ter ere van de verstandhouding de volgende whisky had laten aanrukken, te verhalen hoe ik de laatste tijd steeds meer dacht dat er geen wezenlijk verschil was tussen mensen en kippen die elkaar de veren uit het gat pikken. Dat de oplossingen voor hun beider problemen misschien niet eens zo verschillend zijn. En of ik mij dan niet dringend over mijn beroepskeuze moest bezinnen. Enfin, het denken, daar raakt een mens niet over uitgedacht. Lag daar trouwens niet het probleem? Was de ratio niet de Oude Slang die aan de basis lag van onze verdrijving uit het Paradijs? Een inzicht vulde de kamer. Nu nog het nummer 666 verklaren, maar dat was stof voor een andere keer.

De Sociaal Bewogen Kennis diende de volgende dag vroeg op en verliet het pand. Tevreden over mijn intellectuele evolutie besloot ik voor de verandering eens te genieten en ik nestelde mij behaaglijk aan de toog. Ook daar viel mijn oog op de bevallige dienstster. Op verzoek draaide ze nogmaals het prachtablum ‘Rain Dogs’, nadat ik uit de doeken had gedaan dat je de zanger ervan des nachts in het duister behoorde te beluisteren en het net zou zijn ‘alsof ik op café een boek zat te lezen’. Enkele ogenblikken later deelde Tom Waits het verdriet om het afscheid van mijn dierbare collega’s. Ik draaide weemoedig mijn glas in rondjes, volgde het doen en laten van het meisje en nipte zuinig van het resterende vocht. ‘Waarom ziet ze eruit alsof ze de moeite waard is?’, zo ging me ineens door het hoofd. Een maatschappij vol kippen en hanen die de hoogste stok voor ogen hebben en van daaruit op de andere schijten. Maar één exemplaar leek niet aan die definitie te beantwoorden. Alsook één zanger, maar kunstenaars dat was een slag apart, dat begreep een kind. Wat leerde ons dat? Dat die exemplaren een illusie tevoorschijn toveren of dat we als mens beperkt zijn en verstrikt zitten in vooroordelen en slechts af en toe de waarheid kunnen ervaren, zonder dat we die vermogen te verwoorden of anderszins vast te houden? En we het hokjesdenken moeten wantrouwen en voortbouwen op individuele ontmoetingen?

Op dat ene ogenblik heerste er weinig twijfel en met een glimlach dronk ik het glas leeg. Stel je voor, een mens gaat voetbal kijken en vier uur later zit hij met een whisky in een tot dan toe onbekend cafeetje. Nog een uur later zit hij aan de toog en blijkt dat cafeetje een meisje tewerk te stellen dat raad weet met verdriet dat bij een afscheid komt aanwaaien. En wat komt er zoal niet voort uit zo’n verdriet? Een mens vindt zelfs de reden waarom hij toch maar ‘gewoon’ moet doorgaan in het leven, en, wie zal het zeggen, wat een tweede adem van justitie kan zijn. Jaja, een kennis tegenkomen en van nature niet naar huis kunnen gaan, soms denk ik dat de zaken toch wel heel goed in elkaar zitten. En dat er een God moet zijn. Tot je de volgende dag wakker wordt natuurlijk.

Frederik Bullens
Herstelmiddelaar Oudenaarde

DE SOLIDAIRE VEROORDELING

De hoofdelijkheid in het strafrecht: de ervaringen van een strafrechter

Deze bijdrage werd geschreven vanuit de praktijkervaring als strafrechter en teneinde onder meer een antwoord te verschaffen op de volgende vragen, zo onder meer:

- Wanneer en met welke regelmaat (of automatisme?) wordt een hoofdelijke veroordeling uitgesproken?
- Op welke motieven wordt dit gesteund?
- Wat betekent het voor de oordeelsvorming van de rechter ten gronde wanneer de beklagde en de burgerlijke partij een overeenkomst hebben gesloten met betrekking tot de schadevergoeding?

Deze korte bijdrage is erop gericht deze -en andere- vragen te beantwoorden, aangezien het antwoord hierop vrij eenvoudig is, vooral gelet

op de duidelijke tekst van de wet zelf.

Een aandachtige lezer van de vorige nieuwsbrief, meer bepaald van de bijdrage van prof. Dupont en deze van de herstelbemiddelaars Ho-revoets en Schreurs, zal dan ook meteen reeds hierin het antwoord op deze vragen hebben gevonden.

Eerst de tekst van de wet

Art. 50 lid 1 SWB bepaalt: “ Alle wegens een zelfde misdrijf veroordeelde personen zijn hoofdelijk gehouden tot teruggave en schadevergoeding.”

Art.50, tweede, derde en vierde lid SWB heeft betrekking op de hoofdelijkheid voor de gerechtskosten, en is dus niet belangrijk voor de thematiek die in deze bijdrage aan de orde is.

Een korte en eenvoudige wettekst dus, en eigenlijk ook een eenvoudige toepassing in de rechtspraak.

Artikel 50 SWB die de waarborg van de hoofdelijkheid in het leven roept is immers van dwingend recht.

Het staat de strafrechter dan ook niet vrij om, wanneer de wettelijke voorwaarden met betrekking tot de hoofdelijkheid vervuld zijn, een veroordeelde vrij te stellen van deze hoofdelijkheid, althans niet met betrekking tot de schadevergoeding.

De rechtspraak bevestigt en bekrachtigt deze regel

Alle wegens eenzelfde misdrijf veroordeelde personen zijn hoofdelijk gehouden tot schadevergoeding jegens de burgerlijke partij, welke ook de graad van deelneming van ieder van hen aan het gemeen misdrijf weze (Cass. December 1947, Arr.Cass. 1947,425).

Uit artikel 50 SWB blijkt dat het slachtoffer het

recht heeft van de veroordeelde volledig herstel der geleden schade te bekomen, welke ook het belang weze van de schuld van de veroordeelde. Een gedeeltelijke schadevergoeding maakt geen passend herstel uit, vermits zij ten laste van het slachtoffer een deel zou laten van de gevolgen van andermans daad: alleen de gemeenschappelijke fout van de dader en het slachtoffer kan, in delictuele zaken, de aansprakelijkheid van de dader verminderen (Cass. 10 oktober 1949, Arr. Cass. 1950,59).

Wanneer de schade is veroorzaakt door de samenlopende fouten van verscheidene personen, is ieder van hen ten aanzien van de benadeelde gehouden tot volledige schadevergoeding (Cass. 11 september 1984, Arr. Cass. 1984-1985, 59).

Het moge dan ook duidelijk zijn dat de regel van artikel 50 lid 1 SWB zeer strikt is en dat deze regel in de praktijk ook zeer strikt wordt toegepast.

Zoals hierboven vermeld heeft het Hof van Cassatie inderdaad herhaaldelijk gesteld dat hij geldt voor alle daders en medeplichtigen aan een zelfde misdrijf, zonder dat moet worden gekeken naar de vorm van deelneming of de omvang van de verstrekte hulp en waarbij de straf die voor de verschillende daders wordt uitgesproken geen enkele rol speelt.

Persoonlijk meen ik dat deze regel volledig billijk is en anders aanleiding zou geven tot overloze discussies.

De hoofdelijkheid bestaat immers ook in het burgerlijk recht (bvb. de solidaire gehoudenheid tot terugbetaling van een lening).

Prof. Dupont slaat dan ook spijkers met koppen wanneer hij in zijn bijdrage stelt dat de problematiek van de interne verhouding (ieders contributie) binnen de hoofdelijkheid in de regel een problematiek is waarover de strafrechter in principe geen uitspraak moet doen.

De strafrechter kan zich inderdaad beperken tot

een “(in min of meerdere mate blinde) *toepassing van artikel 50 SWB die hem verplicht desgevraagd uitspraak te doen over, de door hem in de regel niet te nuanceren, problematiek van de hoofdelijkheid in verband met de schadevergoeding*” (einde citaat prof. Dupont).

Vanuit de rechtspraak kan ik deze stelling enkel ten volle beamen.

Waar prof. Dupont even verder vervolgt dat de voorafgaand aan een rechterlijke beslissing in de praktijk vastgestelde weerstand -om spontaan en individueel tot vergoeding van de gehele schade over te gaan, bij pluraliteit van deelnemers of van veroorzakers van een schadeverwekkend strafbaar feit- technisch-juridisch gezien volstrekt invoelbaar is, dien ik toch op te merken dat -ook in de gevallen waar er slechts één dader is- er slechts uiterst zelden tot voorafgaandelijke schaderegeling wordt overgegaan.

Klaarblijkelijk speculeren de meeste beklagden erop dat ze toch (officieel) onvermogen zijn en dat de burgerlijke partijen –na uitspraak van het vonnis- dit toch niet zullen laten uitvoeren gelet op de kosten die hierbij dienen voorgeschoten te worden en het uiterst aleatoir karakter om enig resultaat te bekomen.

Meteen kan ook worden gesteld dat artikel 50 SWB wel veelbelovend oogt voor de slachtoffers van misdrijven doch, naar mijn gevoel, in de praktijk de burgerlijke partijen enkel een ‘papieren titel’ bekomen die slechts zelden in contanten zal worden omgezet, waarbij dan meteen het mogelijk belang van herstelbemiddeling aan de orde kan komen.

Conclusie

Meteen kan een antwoord worden geformuleerd op de voorgelegde vragen.

Art 50 lid 1 SWB wordt inderdaad praktisch als een automatische toegepast zonder dat hiervoor enige motivatie is vereist.

Een overeenkomst afgesloten tussen beklagde

en de burgerlijke partij –zonder dat enige effectieve aanbetaling is gebeurd voor de zitting wel te verstaan- betekent zeer weinig, om niet te zeggen niets, voor de oordeelsvorming ten gronde van ondergetekende strafrechter, aangezien deze laatste reeds al te vaak in een jarenlange praktijk in talloze strafdossiers heeft moeten lezen dat deze en gene beklagde zich weliswaar telkens bereid verklaarden hun slachtoffers te vergoeden, doch op de zitting –enkele schaarse uitzonderingen niet te na gesproken- keer op keer diende vast te stellen dat nooit enige aanvang werd genomen met een effectieve betaling...

Erwin Van Damme
Rechter in de rechtbank van
Eerste Aanleg te Mechelen

Juridische solidariteit of hoofdelijkheid t.a.v.daders – reflecties vanuit slachtoffersituaties

Slachtoffer worden van een **misdrijf** is onvoorzien en onverwachts feiten meemaken waarbij men machteloos is om deze te stoppen en de angstervaring intens is.

De **gevolgen** van het meemaken van strafbare feiten voor het slachtoffer zijn meervoudig, nl. financieel-materieel, lichamelijk, psychologisch, sociaal en juridisch.

Herstel van deze gevolgen is uitermate belangrijk voor het verwerkingsproces van het slachtoffer.

De gevolgen kunnen gespecificeerd worden naar de vermelde deelgebieden maar essentieel is dat het slachtoffer door het aangedane geweld en het materiële verlies geraakt is in zijn eigenwaarde.

De financieel-materiële schade is niet los te kop-

pelen van de psychologische betekenis ervan voor het slachtoffer. De materiële schade die toegebracht wordt, veroorzaakt psychische schade. Voor een slachtoffer is de opsplitsing materiële – emotionele schade moeilijk te maken. De schok dat een ander ongevraagd, ongewild, niet uitgelokt, zo krachtig het eigen leven is binnengedrongen is intens en indringend. Die ander heeft er namelijk voor gezorgd dat het eigen leven onomkeerbaar veranderd is.

De financiële waarde van een schadevergoeding is dan ook beperkend omdat ze zo weinig de subjectieve, emotionele betekenis van de schade weergeeft.

Binnen ons rechtssysteem is **schadevergoeding** de tastbare vorm van herstel voor het slachtoffer.

Juridische solidariteit van de daders is voor het slachtoffer dan ook zeer belangrijk en mag niet in vraag gesteld worden. Hoofdelijkheid is voor het slachtoffer een erkenning door de wetgever, van het aangedane leed en verlies. De kans op recuperatie van de schade wordt, door juridische solidariteit, voor het slachtoffer groter. Mocht dit principe namelijk niet bestaan dan verschuift de last naar het slachtoffer dat meer inspanning moet doen met minder garantie op uitbetaling van de toegekende schadevergoeding.

Wie welk aandeel had in de strafbare feiten zal meespelen in de strafbepaling, maar mag geen criterium worden in de vergoeding van de schade aan het slachtoffer. Alle betrokken daders zijn tenslotte mee verantwoordelijk voor de gepleegde feiten en de daaruit voortvloeiende schade. De veroorzaakte schade is in de beleving van het slachtoffer niet opdeelbaar en alle daders hebben ertoe bijgedragen.

Slachtoffers stappen in de **herstelbemiddeling** met een motivatie om actief mee te werken aan het herstel van het aangedane leed. Zij verlangen daarbij dat daders geresponsabiliseerd worden. De verantwoordelijkheid omtrent de strafbare feiten ligt bij de daders, de daders moeten in es-

sentie aansprakelijk blijven voor het herstel van de gevolgen. Het slachtoffer kan hieraan actief meewerken, maar moet dienaangaande geen verantwoordelijkheid gaan delen met of overnemen van de daders.

Het principe van de hoofdelijkheid kan inwerken op het rechtvaardigheidsgevoel bij het slachtoffer. Als meerdere daders betrokken zijn bij een misdrijf en het aandeel van één dader is groter dan dat van een ander, dan kan een slachtoffer het als onjuist ervaren dat beiden veroordeeld worden tot de gehele schadevergoeding. Wanneer binnen een solidaire veroordeling het slachtoffer aan de meest solvabele dader het vonnis laat betekenen, kan dit als onrechtvaardig ervaren worden omdat het slachtoffer wil dat elke dader zijn deel van de verantwoordelijkheid opneemt.

Slachtoffers kunnen eveneens een schroom ontwikkelen omtrent hun vraag om schadevergoeding en willen niet dat deze geïnterpreteerd wordt als vergelding, waardoor ze restricties gaan maken naar de claim die ze op de directe toekomst van de daders leggen.

In de **herstelbemiddelingspraktijk** dient het slachtoffer hierop gecorrigeerd te worden. Het is aan de bemiddelaar om de druk bij de slachtoffers te verlichten door het principe van de hoofdelijkheid terdege toe te lichten en te benadrukken dat de daders de schade bij elkaar kunnen verhalen.

De solvabele dader kan zich richten naar zijn mededader(s) en de verantwoordelijkheid wordt bij hen gelegd, waar ze ook hoort. Degene aan wie het leed is aangedaan, moet zich niet verantwoordelijk gaan voelen voor degene die het leed veroorzaakt heeft.

De dagelijkse realiteit toont aan dat een slachtoffer weinig kans maakt om zijn schade vergoed te krijgen, zelfs met het principe van de hoofdelijkheid. Daders zijn zeer zelden in staat om deze vorm van herstel uit te voeren door o.a. gebrek aan inkomsten. Toch lijkt het niet altijd hun eer-

ste betrachting om door eigen inzet zo snel mogelijk deze schuld aan een medeburger in te lossen. Zij opteren doorgaans voor een **afbetalingsplan** waarbij het slachtoffer gespreid over jaren een deeltje van zijn leed terugbetaald krijgt en elke maand geconfronteerd wordt met hetgeen toen aangedaan werd.

Slachtoffers staan niet te springen voor dergelijke oplossing. Zij accepteren omdat het beter is dan niets.

Zelfs als de Commissie voor Hulp aan Slachtoffers kan tussenkomen in de kosten van de opgelopen schade, kan dit door slachtoffers gevoeld worden als dat de daders de hen opgelegde dans ontspringen.

Nadine de Baere
Team Slachtofferhulp Brugge

Verslag “SAMENSpraak” 27 september 2002

Thema: Solidaire veroordeling, herstel en bemiddeling

Nog enkele minuten en de trein zou de stad van bestemming bereiken. Vluchtig neem ik de laatste woorden van de Nieuwsbrief met als centraal thema ‘**solidaire veroordeling**’ in mijn korte termijngeheugen op. Rustig laat ik de gedrukte letters met mijn zintuigen spelen. Het contact lijkt wel ‘samenpraak’... tot de stem van de conducteur met de woorden ‘Brussel-Centraal’ weergalmt in de wagon. Als een dief in de nacht berooft deze koude stem mijn dagelijks moment van harmonie en rust en laat me achter met gevoelens in ‘tegenspraak’. Niet goed wetend wat me overkomen is, zoek ik me een weg tussen de menigte naar het Markiesgebouw van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, waar de ‘samenpraak’, volgens het programma op de achterzijde van de nieuwsbrief, zou eindigen met een ‘tegenspraak’ (discussie).

De ‘samenpraak’ neemt een aanvang met een

uiteenzetting van Frank Verbruggen, die naast zijn praktijk als advocaat in strafzaken tevens docent Strafrecht en Criminologie is aan de K.U. Leuven en lid is van het begeleidingsteam van BAL. Diens uiteenzetting handelt voornamelijk over het juridisch aspect van de solidaire veroordeling.

Als advocaat probeert hij de partijen aan te moedigen om deel te nemen aan de bemiddeling. Alhoewel de advocaat vaak gezien wordt als een last, als iemand die op de rem gaat staan... bang dat de cliënt teveel toegeeft, kan de advocaat juist een meerwaarde zijn door te wijzen op de addertjes onder het gras. Eén van die addertjes is de ‘solidaire veroordeling’.

Partijen kennen vaak de gevolgen niet van een solidaire veroordeling. Zeker wanneer men direct na de uitspraak geen zicht heeft op de omvang van de schade / de gevolgen van de beslissing van de rechter ten gronde. Hierbij denkt men vaak aan de schadevergoeding, maar dit is niet de enige kost. Bijkomende kosten zoals de geldboetes en vooral de gerechtskosten, die normaliter het eerst moeten worden betaald maar waarvan de staat wegens politieke redenen afwijkt wanneer de dader reeds voor het vonnis een betaling aan het slachtoffer doet, kunnen zeer hoog oplopen bij ernstige misdrijven die tal van onderzoeksverrichtingen vereisen. Ter illustratie vertelt hij het verhaal van een heler. Hij werd daarnaast veroordeeld voor bendevoering, met als gevolg dat hij moest opdraaien voor een aanzienlijk bedrag aan gerechtskosten van het onderzoek (DNA-onderzoeken, tolken, verplaatsingskosten van de magistraten voor een afstapting enz.) omdat de hoofdelijkheid hier ook van toepassing was. De rechter heeft dan een ambtenaar van het ministerie van Financiën gemachtigd om het bedrag van enkele miljoenen te vorderen. De persoon in kwestie heeft een lening moeten aangaan teneinde het bedrag te kunnen betalen. Zoals beschreven, werd in dit geval de hoofdelijkheid met betrekking tot de gerechtskosten uitgesproken. Dit is niet de regel! Het staat de rechter ‘vrij’ de veroordeelde vrij te stellen van de hoofdelijkheid met betrekking tot de gerechtskosten, niet met betrekking tot de schadevergoeding. (De vraag of de huidige rege-

ling met betrekking tot de gerechtskosten aangepast zou moeten worden, gelet op de verregaande gevolgen die de huidige regeling in een concreet geval kan hebben, zou een mogelijk thema kunnen zijn voor één van de volgende nieuwsbrieven.)

De hoofdelijkheid kan dus heel ver gaan wanneer de dader de feiten (gedeeltelijk) bekend, wat in de herstelbemiddeling steeds het geval is. Men mag niet vergeten dat het gaat om 'dwingend' recht. De rechter is verplicht de hoofdelijkheid uit te spreken ten aanzien van zowel de meerderjarige als de minderjarige dader(s). Bij de minderjarige(n) zal de hoofdelijkheid, wegens nog niet aansprakelijk, enkel repercussies hebben op de ouders. Dergelijke verplichting van de rechter blijft ook gelden wanneer men tijdens een geslaagde bemiddeling tot een dading is gekomen. Neem nu het volgende voorbeeld: tijdens de bemiddeling zijn 8 daders bereid elk een bedrag van 10.000 fr. te betalen. Het slachtoffer gaat akkoord en doet afstand van de burgerlijke vordering. Uiteindelijk voegen 7 van de 8 daders de daad bij het woord. Het slachtoffer ontvangt slechts 70.000 fr. in plaats van 80.000 fr. Ondanks zijn afstand van burgerlijke partijstelling, kan hij nog steeds het bedrag van 10.000 fr. terugvorderen. Twee mogelijkheden: ofwel vordert hij het bedrag terug bij de 7 betalende daders en legt hij de bemiddelingsovereenkomst naast zich neer. Ofwel vordert hij de 10.000 fr. bij de niet-betalende dader en komt hij de overeenkomst na. Welke optie het slachtoffer verkiest, de rechter moet de hoofdelijkheid uitspreken.

Of het dwingend blijft ten aanzien van een 'volledig uitgevoerde' dading, zoals een reactie uit de zaal ontkent, is niet duidelijk. Men repliqueert met het feit dat het slachtoffer niet gedwongen kan worden afstand te nemen van de burgerlijke vordering. Hij kan er steeds op terugkomen. Zo zal een slachtoffer bijkomende kosten (bijv. ziekenfonds), die nog niet in de dading werden opgenomen, kunnen verhalen tijdens de zitting. De betrokken partijen hebben dan geen been om op te staan, verwijzend naar een uit-

spraak van het hof van Cassatie die stelt dat de betrokken partij(en) daar maar rekening mee moet(en) houden. De enige mogelijkheid die de dader(s) met een afgesloten dading nog rest, is eventueel de beslagrechter. Deze laatste zou dan een uitspraak over de afgesloten dading kunnen doen. Of de beslagrechter hiermee rekening houdt, wist hij niet met zekerheid te zeggen. Maar hij denkt dat de marge van de beslagrechter niet groot is.

In de praktijk betaalt de persoon die het meest solvabel is. Dit is meteen het perverse van de solidaire veroordeling. De dader krijgt het gevoel dubbel gestraft te zijn omdat hij zijn verantwoordelijkheid opneemt door in de bemiddeling te stappen.

De dader die het volledige bedrag betaalt kan wel het aandeel van de andere daders terugvorderen, maar dit is heel moeilijk. Zo zou de terugvorderende dader of het slachtoffer, indien geen enkele dader betaalt, bijv. een 'bewaarend beslag' kunnen leggen op een goed of bepaalde goederen van de (andere) dader(s) en eventueel een afbetalingsplan laten opstellen. De vraag moet dan gesteld worden aan de beslagrechter. Het is een eenzijdige procedure waar de geviseerde schuldenaar niet van op de hoogte is teneinde uiteraard geen slapende honden wakker te maken. Als het beslag gelegd is, kan de beslagene onmiddellijk ook naar de beslagrechter stappen om het beslag te laten opheffen (beslag lichten). Indien een bewarend beslag onnodig of onnuttig is gelegd kan de beslagrechter een fikse schadevergoeding uitspreken wegens tergend en roekeloos beslag. De werkelijke uitvoering ervan komt toe aan de deurwaarder, die door de schuldenaar wordt betaald. Alvorens hij een vonnis uitvoert, maant hij de schuldenaar nogmaals aan zijn schuld te voldoen. Hij geeft 'bevel'. Is er nog geen resultaat dan kan de deurwaarder overgaan tot beslag ('uitvoerend beslag'). In het bijzijn van een meerderjarige getuige komt hij ter plaatse en schrijft de goederen op die hij in beslag neemt. Indien men nadien dergelijke in beslag genomen goederen wegmaakt, maakt men zich schuldig aan een misdrijf.(1)

Na deze technische uiteenzetting is het de beurt

aan Nadine de Baere, verantwoordelijke voor slachtofferhulp bij C.A.W. De Viersprong in Brugge. Haar korte monoloog begint met de vraag: ‘wat betekent een misdrijf voor het slachtoffer?’ Voor het slachtoffer is het misdrijf iets onverwacht...en heel intens...op verschillende domeinen (juridisch, psychisch...). Het slachtoffer wil een vervolg...gehoor...herstel. Schadevergoeding, al dan niet betaald in kleine deeltjes, is dan heel belangrijk. Het geeft het slachtoffer ‘erkenning’ voor de geleden schade. Alle daders, ongeacht ieders aandeel, zijn hiervoor aansprakelijk. Maar het slachtoffer wil niemand victimiseren. Dat is net de dualiteit! Het slachtoffer wil alleen dat de daders hun verantwoordelijkheid opnemen. Daarom stapt het slachtoffer in de bemiddeling...zodat de dader zijn verantwoordelijkheid kan opnemen. Dit wil echter niet zeggen dat het slachtoffer ‘mede’ de verantwoordelijkheid op zich neemt. Actief meewerken kan immers door het slachtoffer gepercipieerd worden als het niet erkennen van zijn leed. De verantwoordelijkheid moet bij de daders liggen!

Hoewel men aan de schadevergoeding niet mag tornen, mag naar haar mening de hoofdelijkheid wel aangepast worden zodat de afstand van burgerlijke vordering in een dading dwingend is. Dit zou de dader van een mogelijke dubbele straf behoeden. Frank Verbruggen weet de nieuwsgierige toehoorders te vertellen dat dit slechts mogelijk is met een nieuwe wet of rechtspraak. Deze laatste is: *“in essentie de creatie van recht voor de individuele partijen die bij een conflict betrokken zijn. Nochtans heeft de rechtspraak een bijkomend belang. De interpretatie van de rechtsregel in zijn algemeenheid op een concrete situatie kan voor toekomstige rechtspraak of toepassing van het recht richtinggevend zijn. Vooral de uitspraak van hogere rechtscolleges (Hof van Cassatie, Hoven van Beroep, Raad van State) hebben voor gevolg (ondanks het niet gedwongen karakter van de rechtspraak) dat later de rechtbanken deze interpretatie zullen volgen”*(2). Daarnaast benadrukt hij de belangrijkste vereiste bij een definitieve afstand van burgerlijke partijstelling, namelijk het zeer ‘goed’ informeren van het slacht

offer! Wie dergelijke taak moet vervullen, zegt hij niet expliciet. Maar we weten allemaal dat hij impliciet de advocatuur bedoelt wanneer hij stelt dat men de kosten van een vals gebit (dat om de 10 jaar opnieuw vervangen moet worden) voor de rest van zijn leven in rekening kan brengen.

Tot de uiteindelijke ‘tegenspraak’ (discussie) zou het uiteindelijk, zoals ik in het begin van het verslag opperde, niet komen omdat de aanwezigen met heel veel vragen zaten omtrent de hoofdelijkheid. Niettegenstaande de vele antwoorden van de advocaat in kwestie, die in dit verslag verwerkt zijn, meen ik uit deze samenspraak te mogen concluderen dat de hoofdelijkheid een zeer technisch probleem is en blijft. Dit laatste (blijft?) wil ik tot slot van dit verslag verduidelijken door nog een concrete situatie in een gestelde doch onbeantwoorde vraag weer te geven waarover de lezer van deze Nieuwsbrief rustig kan nadenken:

De bemiddelaars vertrekken van een gekend aantal daders en slachtoffers bijv. 4 daders en 1 slachtoffer. Tijdens de bemiddeling komt de herstellbemiddelaar tot een overeenkomst waarmee alle daders akkoord gaan. Het bedrag wordt gedeeld door 4. Maar op de zitting worden 2 daders vrijgesproken en plots moet het bedrag gedeeld worden door 2 in plaats van door 4. Een nieuwe overeenkomst?

Martin De Loose
Stagiair Criminologie UGent

(1) Voor deze schriftelijke uiteenzetting over de beslagrechter baseer ik me op het boek: Boonen, J., Decock, G., Tack, L. en Vanmarcke, L., *Recht voor maatschappelijk assistenten* (2nd druk), Antwerpen, Kluwer, 1996, 556.

(2) Boonen, J., Decock, G., Tack, L. en Vanmarcke, L., *Recht voor maatschappelijk assistenten* (2nd druk), Antwerpen, Kluwer, 1996, 556.

GOED OM WETEN

Congres van het Europees Forum: een enthousiaste terugblik

Van 10 tot 12 oktober 2002 ging te Oostende het tweede internationale congres door van het ‘European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice’. De totstandkoming hiervan heeft de organisatoren heel wat hoofdbrekens gekost: aanvankelijk was immers als plaats van actie Boekarest vooropgesteld, hetgeen op de valreep echter niet haalbaar bleek. Ondanks deze plotse, ingrijpende wijziging werd het vooropgestelde maximum aantal inschrijvingen van 120 met een vijftigtal extra aanwezigen ruim overschreden. Liefst tweeëndertig verschillende nationaliteiten waren vertegenwoordigd, met opnieuw opvallende aanwezigheid vanuit een hele reeks Oost-Europese landen. De dertigkoppige Belgische delegatie telde zowel praktijk- als beleidsmensen en nogal wat onderzoekers. Opvallende afwezigen waren magistraten en advocaten.

Het centraal thema van dit congres had betrekking op de relatie tussen herstelrecht en het ‘klassieke’ strafrechtelijke systeem. Hierbij werd ingezoomd op de diverse raakpunten. Zo ging aandacht naar herstelrechtelijke initiatieven op politie- en parketniveau, op niveau van de rechters en tenslotte ook in relatie tot de strafuitvoering, de gevangenis.

Het beperkt aantal plenaire zittingen bracht sprekers aan het woord met ervaringen op de onderscheiden raakvlakken tussen de herstelgerichte benadering en de klassieke procedure. Voor België verdedigde Nadia Biermans, als coördinator van de herstelconsulenten, met brio het streven naar een op herstel gerichte detentie.

Doelbewust hadden de organisatoren een hoofaccent gelegd op de méér interactieve delen van het congres. Opvallend veel ruimte ging daarom naar de work-shops. Zeer vernieuwend waren ook de ‘café conferences’, waarbij in kleinere groepen informeel werd doorgepraat over de behandelde thema’s. De formule sloeg zeer goed

aan en, ondanks de onvermijdelijke taalbarrières, maakten we keer op keer geanimeerde discussies mee waarbij zowat iedereen het woord nam.

De Belgische ervaring met bemiddeling en herstelrecht kwam bij herhaling uitvoerig aan bod en kon bij de aanwezigen rekenen op grote interesse. Dit gold heel in het bijzonder voor de initiatieven in de fase van de strafuitvoering, waar België momenteel zowat een pioniersrol lijkt te vervullen.

Over het geheel genomen waren we aangenaam verrast door de realistische, genuanceerde manier waarmee op het centrale thema werd ingegaan. Schaars waren de pleidooien voor een radicale oppositie tegen de klassieke benadering. Vele tussenkomsten getuigden veeleer van een constructief zoeken naar een goede, maar evenwaardige rolverdeling tussen beide invalshoeken. Hierbij werd meermaals gewezen op het risico van ongezonde (wederzijdse) rolverwarring: de bemiddelaar is geen magistraat of omgekeerd. In hun slotwoord pleitten zowel prof. Tony Peters als Christa Pelikan dan ook voor een creatief zoeken naar een evenwicht tussen enerzijds de aandacht voor individuele betekenisverlening vanwege de rechtzoekenden en hun omgeving, anderzijds het respect voor het maatschappelijke kader dat de klassieke justitiële traditie ons aanreikt.

Met onze kleine Suggnomè-delegatie zijn wij zeer voldaan uit Oostende teruggekeerd, vooral vanwege het gevoel dat onze bescheiden praktijk hier in België geen geïsoleerde poging is van enkelingen, maar zich in het centrum bevindt van een zeer brede internationale beweging.

We hopen u de volgende maanden van deze beмоedigende ervaring onrechtstreeks te kunnen laten mee-genieten via informatie over en –wie weet– ook uitwisseling met denken en praktijk in andere landen.

Leo Van Garsse
Implementator
Suggnomè

In Amerika kennen ze Leuven nu ook!

Als bemiddelaar in de fase van de strafuitvoering met als uitvalsbasis Leuven Centraal, betekent dit, dat ik voornamelijk in zware delicten bemiddel. Ondanks de bagage die reeds in mijn koffer zat, bleek bijscholing ter zake zeker geen overbodige luxe. En omdat we niet opnieuw het warme water wilden uitvinden, ging Suggnomé ermee akkoord dat ik de training 'Victim-Offender Mediation in Severe Crimes' zou volgen in Minneapolis, Minnesota, USA, gegeven door Dr. Mark Umbreit, wellicht voor velen toch één van de goeroe's van bemiddeling in zware delicten.

Zo vertrok ik dan op 6 oktober, voor een tien-daagse training, richting Amerika. Het was een hele ervaring, zowel de reis naar ginds (ben ondertussen geroutineerd in het overstappen op luchthavens en de bijbehorende douanecontrole's), de ontmoeting met de Amerikaanse cultuur (toch wel een heuse schok) als het volgen van de training op zich.

De groep bestond uit een gevarieerd en zodoende enorm boeiend publiek waaronder negen Ieren van Belfast (die tevens in ons hotel voor de nodige avondanimatie zorgden), twee Indianen, een Canadese en twaalf Amerikanen vanuit diverse staten.

De training vooronderstelde dat we methodisch voldoende geschoold waren en de nadruk lag dan ook vooral op de houding van de bemiddelaar ten aanzien van slachtoffers en daders van zulke delicten. Men wilde ons vooral de impact van zulke feiten laten doorvoelen. Dit gebeurde door ons onder te dompelen in een vat van verhalen: het relaas van een aantal bemiddelaars, getuigenissen van slachtoffers en daders van ernstige misdrijven en beeldmateriaal van diverse gezamenlijke ontmoetingen. Dit "aanschouwen" van op de eerste rij impliceerde dat we meermaals emotioneel door de mangel werden gehaald, binnenste buiten gekeerd en op momenten zelfs behoorlijk platgewalst. Het geheel werd daarenboven met een spiritueel sausje overgoten.

Maar het loonde zeker en vast de moeite omdat die zes dagen voor mij overeenkomen met min-

stens één jaar werkervaring. Ik heb dan ook vooral geleerd dat ik als bemiddelaar mijn werk blijkbaar meer dan naar behoren uitvoer. Op dat vlak was er immers vooral sprake van 'herkenning'. Het feit van bevestiging te krijgen van datgene wat je dikwijls intuïtief doet, betekende dan ook veel. Voortaan zal ik mij meer gesterkt voelen wanneer ik net als weleer tegen advies in, toch bepaalde taboes wil doorbreken. Daarnaast heb ik tevens mogen ontdekken dat wij hier in België relatief ver staan op het vlak van bemiddeling, niet alleen methodisch maar bovenal conceptueel. Vooral op het vlak van de strafuitvoering en herstelgerichte detentie kunnen zij nog iets van ons leren. We mogen echt wel wat minder bescheiden zijn!

Kristel Buntinx

Bemiddelaar in de fase van de strafuitvoering, Leuven

De mediatierechter

"Bemiddeling biedt zeker een aantal voordelen die men niet aantreft bij het klassieke 'rechtspreken'" aldus Marc Verwilghen, minister van Justitie in zijn uitnodiging voor de conferentie "De rechterlijke bemiddeling" die doorging op 9 oktober '02 in het Egmont Paleis te Brussel.

Opzet van de conferentie was de Belgische rechtsgeleerden en rechtspractici vertrouwd te maken met de 'figuur van de mediatierechter'. Inspiratie voor deze vernieuwing werd gevonden in Canada waar de rechterlijke bemiddeling in 1998 werd opgestart bij het Hof van Beroep van Quebec door Louise Otis, rechter bij het Hof van Beroep.

De functie van de mediatierechter is, aldus de minister, de belangrijkste vernieuwing die in het Ontwerp van wet tot wijziging -wat de rechtspleging en de bevoegdheid betreft- van het gerechtelijk wetboek, wordt opgenomen en in het najaar zal worden voorgelegd aan de wetgevende kamers. Bedoeling is dat partijen gezamenlijk

een beroep kunnen doen op de mediatierechter om een akkoord te bereiken en dit voor elk gerecht met uitzondering van het Hof van Cassatie en de arrondissementsrechtbanken.

Op de conferentie werd verder aandacht besteed aan het pilootproject betreffende rechterlijke bemiddeling dat vanaf 1 januari 2003 start bij het Hof van Beroep, het Arbeidshof, de Rechtbank van Eerste Aanleg, de Arbeidsrechtbank en de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen. Voortrekker van dit project is de heer Christian De Vel, eerste voorzitter van het Hof van Beroep van Antwerpen, die een stage volgde in Canada rond rechterlijke bemiddeling. Wie vanaf 1 januari 2003 een zaak aanhangig maakt krijgt een folder met informatie over de rechterlijke bemiddeling als alternatief. De partijen kunnen, door een eenvoudig formulier in te vullen, aan de rechtbank laten weten dat ze bereid zijn tot een bemiddeling. Beide partijen moeten het daarmee eens zijn. De aanvraag moet uiterlijk twee maanden voor de zittingsdatum worden ingediend. Binnen de dertig dagen moet de bemiddelingsrechter een bijeenkomst plannen. De bemiddeling gebeurt achter gesloten deuren. Als er geen akkoord wordt bereikt loopt het proces verder waarbij de vooropgestelde zittingsdatum behouden blijft. Komt het tot een proces dan is de bemiddelingsrechter nooit de rechter op de zitting. Er wordt geen informatie over de bemiddeling doorgegeven. Alle partijen verbinden zich tot vertrouwelijkheid. Komt het toch tot een akkoord dan wordt dit schriftelijk vastgelegd. Het akkoord is altijd uitvoerbaar en kan bekrachtigd worden door een rechter.

Na twee jaar wordt het project geëvalueerd.

De moeite waard lijkt ons om op te volgen en in het komende werkjaar een Samenspraak aan te wijden.

‘Tussen’ dader en slachtoffer. – Herstelbemiddeling in beeld.

Deze video zal vanaf januari 2003 ter beschikking zijn bij BAL in een Engelse en Franse versie.

De video schetst het verloop van een herstelbemiddeling tussen de slachtoffers en de daders van een gewapende overval op een krantenwinkel. De video toont hoe de bemiddelaars te werk gaan, vanaf het eerste telefoontje tot en met het gezamenlijk gesprek, waaraan alle betrokken partijen deelnemen. De sfeer van een bemiddeling wordt getoond maar eveneens de vragen en emoties die de betrokkenen hebben bij de feiten en de verwerking ervan.

Daarnaast wordt in de video ook het belang aangetoond van het samenwerkingsverband, bestaande uit een aantal lokale partners. Dit samenwerkingsverband ligt aan de basis van de werking van onze dienst.

Voor het eigenlijke bemiddelingswerk is dit samenwerkingsverband van essentieel belang; het vindt zijn concretisering in een stuurgroep die de bemiddelingsprojecten begeleidt, ondersteunt en evalueert.

De video richt zich tot een ruim publiek: magistraten, advocaten, hulpverleners, politie, studenten,....

Duur: 32 minuten

Kostprijs: Nederlandse versie: 20 •

Franse en Engelse versie: 25 •

(verzending naar buitenland + 5 •)

Deze video wordt verspreid door:
Bemiddelingsdienst Arrondissement Leuven
Waversebaan 66 – 3001 Leuven
België
Tel: 016/21 19 81
Email: bal@leuven.be

“SAMENSPRAAK”
16 december 2002

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Markiesgebouw, zaal 100
Markiesstraat 1
1000 Brussel

Thema: ‘Vrijwilligheid’

Programma

- 12.30 u Welkom en broodjeslunch.
- 13.15 u Opening van de discussie door:
- Rudi Roose: assistent Universiteit Gent, Vakgroep Sociale, Culturele en Vrijtijds-
agogiek
- Ivo Aertsen: professor KULeuven
- Hilde Guffens: herstelconsulente Leuven-centraal
- Frederik Bullens, herstellbemiddelaar te Oudenaarde
- 13.45 u Vraagstelling en debat.
- 16.30 Einde

Inschrijven kan via het bezorgen van bijgevoegde inschrijvingsstrook aan het secretariaat van Suggnomè of via het sturen van een e-mail naar suggnome@wol.be, en dit vóór 10 december 2002. Voor bijkomende inlichtingen kan u terecht bij Noëlla Verreth op het secretariaat van Suggnomè.

INSCHRIJVINGSSTROOK

SAMENSPRAAK 16 december 2002

Hiermee bevestig ik dat ik,

.....(naam)

aanwezig zal zijn op 16 december 2002.

Handtekening